UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianae, 1661

Vigesima sexta causa. Bisdena sexta sunt sortilegi reprobari. Septem quæstiones vigesimæ sextæ causæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-62953

Visual Library

SIc *a* decet fidem ſanctorum Patrum in eccleſia ſervari catholica, ut quod habuit amittat, qui improbabili temeritate, quod non accepit, aſſumpſerit.

C. XXIII. ¶ *Privilegium amittat, qui ſua poteſtate non legitimè utitur.*

Item Simplicius Papa, *epiſt. 2. Ioanni Epiſcopo Ravennatenſi, poſt pauca, quibus ab illicita eum ordinatione prohibuit.*

DEnuntiamus *b* autem, quòd ſi poſthac quidquam tale præſumpſeris, & aliquem ſeu Epiſcopum, ſeu Presbyterum, ſeu Diaconum invitum facere fortè credideris, ordinationes tibi Ravennatis eccleſiæ, vel Æmilienſis noveris auferendas.

C. XXIV. ¶ *Ius ordinandi amittunt, qui immeritum conſecrant.*

Item Leo Papa, *epiſt. 85. al. 87. ad Epiſcopos Africanos.*

SI *c* qui Epiſcopi talem conſecraverint ſacerdotem, qualem eſſe non licet, etiamſi aliquo modo damnum proprii honoris evaſerint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt: nec unquam ei ſacramento intererunt, quod neglecto divino judicio, immerito præſtiterunt.

Generaliter, veluti dum civitati Epiſcopalis dignitas perpetuò ſubtrahitur, quæ ſuos Epiſcopos interimere conſuevit.

C. XXV. ¶ *Epiſcopalis dignitas civitati ſubtrahitur, quæ ſuos præſules interemit.*

Vnde Gelaſius Papa *ſcribit.*

ITa *d* nos Scyllacænorum *e* cædes geminata Pontificum, horrendi criminis atrocitate confundit, ut diu conſtitutio noſtræ deliberationis hæſitaret: dum & ingerere quempiam parricidalibus exemplis deteſtaremur Antiſtitem, & eccleſiam utcunque deſtitutam non uſque adeò judicaremus relinquendam. Quapropter jam velut uſum, conſuetudinemque ſacrilegam declinantes, eatenus religioni duximus conſulendum, ut parochiæ vice ab extrinſecus poſitis ſacerdotibus gubernetur, quæ ibidem commanentes ferro didicit necare paſtores, inauditoque facinore (quod etiam in illis provinciis nuſquam prorſus legitur accidiſſe, quæ bellorum continuis, diverſiſque incurſionibus affliguntur) hæc ſit reperta civitas, quæ præſules miniſtrantes ſibi fidei Chriſtianæ ſacramenta, ſine perſecutore proſternat. Curandum eſt igitur, ut illic funeſta pernicies ceſſatione propriorum ſanetur Antiſtitum: atque ita ſaltem furoris tanti materia ſubtrahatur, ſi in quam hæc poſſit acerbitas perpetrari, conſiſtens ibidem perſona defuerit, eoque modo vel illa civitas, dum in quos deſæviat non habebit, ab hujuſmodi temeritate deſiſtat, vel aliis imitandi contagia dira non præbeat. Egeat ergo Epiſcopalibus ſubſidiis ſibimet aliunde penſandis *f*, quæ ſacram in ſuo gremio collocatam fuſo crudeliter maculat ſanguine dignitatem: quia in utroque hac eſt ultione plectenda, ſive inſtinctu domeſtico, ſeu furiis incitata nefas hoc committit externis. Præbeat ergo dilectio veſtra in hoc ſtatu poſitæ miniſterium viſitationis eccleſiæ, & aut conveniendo pariter, aut viciſſim, prout qualitas rerum, cauſaque popoſcerit, divina miniſteria *g* repræſentet ingratis, ne cùm deviramus zizania, Dominica videamur præterire frumenta.

¶ In Polycarpo, & apud Anſelmum & Ivonem continuò ſequitur c. comperimus. ☞ *de conſecratione, diſt. 2.*

3 para. *Hoſtilitatis quoque, vel paupertatis neceſſitate Epiſcopales ſedes, vel mutantur, vel duæ in unam rediguntur: ſicut ſup. in tit. de mutatione Epiſcoporum, B. Gregorius* a *feciſſe legitur. Non ergo privilegia eccleſiarum ſic inviolata permanere cenſentur, ut quibuſdam de cauſis intervenientibus Apoſtolica auctoritate eis derogari non poſſit: alioquin multitudo eccleſiarum ad paucitatem redigeretur, cùm innumeræ eccleſiæ in diœceſibus aliarum frequenter conditæ inveniantur. Serventur ergo privilegia eccleſiarum cunctis inconcuſſa temporibus: ne videlicet præter ejus auctoritatem, à quo data ſunt, contra ea liceat ire alicui. ¶ Sed objicitur illud Symmachi Papæ. [Poſſeſſiones* b, *quas unuſquiſque eccleſiæ ſuo relinquit arbitrio, &c.] quæ ſup. in tit. de alienatione rerum eccleſiaſticarum leguntur aſcripta. Vnde datur intelligi, quòd ea, quæ de jure uniuſcujuſque eccleſiæ, vel neceſſitatis, ſicut peregrinis, vel pietatis intuitu, ſicut religioſis domibus conferuntur, non perpetuò, ſed temporaliter ab eis, quibus conferuntur, ſunt poſſidenda. Quanquam illud Symmachi ad neceſſitatis intuitum, non ad pietatis proſpectum poſſit referri: videlicet, ut ea, quæ peregrinis vel captivis largiri neceſſitas ſuaſit, non ea, quæ religioſis domibus ob quietem religioſæ converſationis conceſſa ſunt, prohibeantur perpetuò poſſideri. Vel potius de utriſque intelligendum eſt: videlicet, ut ſicut neceſſitatem patientes ceſſante neceſſitate beneficiis renuntiare coguntur, quæ eis miſerationis indulſit intuitus, ſic religioſè viventes, cùm à religione ceſſaverint, privilegiis exuantur, quæ religioſa converſatio meruit. Privilegia ergo, quæ religioſis domibus conferuntur, vel in eo caſu accipienda ſunt, in quo ita eis conſulitur, quòd nulli aliquid derogatur, videlicet ut ex novalibus, quorum decimationes nulli aſſignatæ fuerant, privilegiorum auctoritate decimas aliquibus perſolvere non cogantur, vel ſi propter inſtantem temporis neceſſitatem eis conſuli non poterit, niſi aliis derogetur, ita privilegiorum auctoritas videatur eſſe ſervanda, ut eorum ſubveniatur inopiæ, non ut ſuarum divitiarum augmento, & poſſeſſionum non modica extenſione porrecta, baptiſmales, ſeu parochiales* c *eccleſiæ penitus deſtruantur.*

a *Anſ. lib. 6. c. 155. Ivo p. 6. c. 73.* b *Supr. diſt. 74. ubi iſte. §. denuntiamus.* c *Sup. 1. q. 1. ſi qui. Anſ. l. 6. c. 74. Ivo p. 5. c. 107.* d *Polyc. l. 3. tit. 30. Anſel. l. 6. c. 148.* e *al. Squillatinorum: al. Scyllaceorum. Ivo p. 10. c. 18.* f *al. depenſis.* g *al. myſteria.*

CAVSA XXVI.

QVidam ſacerdos ſortilegus eſſe & divinus convincitur apud Epiſcopum: correptus ab Epiſcopo noluit ceſſare: excommunicatur: tandem agens in extremis, reconciliatur à quodam ſacerdote, Epiſcopo inconſulto: indicitur ſibi pœnitentia ſub quantitate temporis canonibus præfixa.*

1 *Hic primùm quæritur, qui ſint ſortilegi.*
2 *Secundò, an ſit peccatum eſſe ſortilegum.*
3 *Tertiò, à quibus genus divinationis ſumpſit exordium.*
4 *Quartò, quot ſint genera divinationis.*
5 *Quintò, an ſortilegi vel divini ſint excommunicendi, ſi ceſſare noluerint.*
6 *Sextò, an excommunicatus ab Epiſcopo poſſit reconciliari à Presbytero, illo inconſulto.*
7 *Septimò, ſi morientibus eſt indicenda pœnitentia ſub quantitate temporis.*

QVÆSTIO I.

Q*Vi ſint ſortilegi,* Iſidorus *diffinit Etymologiarum, lib. 8. cap. 9. ita dicens.*

C. I. ¶ *Qui ſint ſortilegi.*

SOrtilegi *d* ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam, quas ſanctorum ſortes vocant, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione, futura promittunt.

QVÆSTIO II.

1 Q*Vod autem ſortes exquirere peccatum non ſit, & exemplis, & auctoritatibus probatur. Cùm enim Achar* e *de anathemate furtim ſubripuiſſet, & ob ejus pecca-*

a *7. q. 1. ca. paſtoralis. c. temporis. 7. q. 1. c. temporalis. & c. temporis, & 16. q. 1. c. & temporis.* b *16. q. 1. poſſeſſiones.* c *al. parochitana.* d *Rabanus de magorum præſtigiis. Ivo part. 11. cap. 28.* e *al. Achan.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

tum populus caſus apud Nay hoſtibus terga dediſſet, præcepit Dominus a *Ioſue, ut ſortibus exquireret, quo peccante populus in manibus hoſtium cadere meruerat. Ioſue præceptum accipiens miſit ſortes, primùm ſuper tribus, deinde ſuper familias, demum ſuper perſonas: & ita cecidit ſors ſuper Achar. Saul* b *quoque cum pugnans contra Philiſtæos juraſſet ſe interfecturum, quicunque ante ſolis occaſum de populo comederet, ſorte deprehendit Ionatham filium ſuum mel comediſſe, quod ſceptro acceperat: quem cùm morti tradere vellet, populo ſupplicante revocavit ſententiam. Ionas* c *quoq; cùm à facie Domini fugeret, à nautis ſorte deprehenſus, in mare dejectus, & à ceto eſt abſorptus. De* d *Zacharia etiam legitur, quòd ſorte exiit, ut incenſum poneret.* e *Matthias verò à B. Petro ſorte in Apoſtolatum, & Iudæ ſucceſſor eligitur. Quod ergo tantorum exemplis probatur, patet malum non eſſe.*

C. I.

Vnde etiam Auguſtinus *ait in lib. Pſalmorum, in Pſ. 30. concione 2. ad verſic.* [*In manibus tuis ſortes.*]

SOrs non *f* aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem.

2 pars. *His ita reſpondetur. Antequam Evangelium claresceret, multa permittebantur, quæ tempore perfectioris diſciplinæ penitus ſunt eliminata. Copula namque ſacerdotalis, vel conſanguineorum nec legali, nec Evangelica, vel Apoſtolica auctoritate prohibetur, Eccleſiaſtica tamen lege penitus interdicitur. Sic & ſortibus nihil mali ineſſe monſtratur, prohibentur tamen fidelibus, ne ſub hac ſpecie divinationis ad antiquos idololatriæ cultus redirent. Vnde quibuſdam conſtellationes, & futurorum ſigna cuſtodientibus Apoſtolus* g *ait:* [*Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos. Vnde timeo, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis.*] *Sic & Aſtronomia, ſeu & Aſtrologia apud catholicos in deſuetudinem abiit; quia dum propria curioſitate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ ſaluti animarum erant accommodata.*

C. II. ¶ *Exemplo Ionæ vel Matthiæ non oportet ſortibus credi.*

Quòd autem ſortibus credi non oporteat Hieronymus *teſtatur, ſcribens ſuper Ionam, c. 1.*

NOn ſtatim *h* debemus ſub exemplo Ionæ ſortibus credere, vel illud de actibus *i* Apoſtolorum huic teſtimonio copulare, ubi ſorte in Apoſtolatum Matthias eligitur; cùm privilegia 1 ſingulorum non poſſint legem facere communem.

1 ¶ Cùm privilegia] *Hæc uſque ad finem ſunt addita ex B. Hieronymo. Referuntur enim à Beda ex eodem, infrà ead. c. non exemplo.*

C. III. ¶ *Ad ſæcularia negotia, divina oracula non ſunt convertenda.*

Item Auguſtinus *ad inquiſitiones Ianuarii, epiſt. 119.*

HI, qui de *k* paginis Evangelicis ſortes legunt, etſi optandum eſt, ut id potius faciant, quàm ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſæcularia, & ad vitæ hujus vilitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.

C. IV. ¶ *Exemplo Matthiæ vel Ionæ non eſt indifferenter ſortibus credendum.*

Item Beda *ſuper Actus Apoſtolorum, ad c. 1.*

NOn *l* exemplo Matthiæ, vel quòd Ionas Propheta ſorte deprehenſus ſit, indifferenter ſortibus eſt credendum; cùm privilegia ſingulorum (ut Hieronymus ait) communem legem facere omninò non poſſint. & *infrà.* ¶ Si qui tamen neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus exemplo Apoſtolorum eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe.

C. V. ¶ *Non ſunt obſervanda quæ à divinis præcipiuntur, quamvis ea contingant, quæ ab eis prænuntiantur.*

De divinis verò ſcribit Auguſtinus *lib. 5. ſuper Deuter. c. 19. ita dicens.*

INtelligi voluit *a* Dominus etiam illa, quæ à divi[...] tibus non ſecundùm Deum dicuntur, ſi acciderint [...] dicuntur, non accipienda ſic, ut fiant quæ præcipiu[ntur] ab eis, aut colantur quæ coluntur ab eis.

C. VI. ¶ *Inſtitutiones hominum quæ ſint ſuperſtitioſæ, vel non.*

Idem *in lib. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 19. 20. & 21.*

ILlud *b* quod eſt ſecundùm inſtitutiones homi[num] partim ſuperſtitioſum eſt, partim ſuperſtitioſ[um] non eſt. Superſtitioſum eſt, quidquid inſtitutum [eſt] ab hominibus ad facienda & colenda idola perti[nens] vel ad colendam ſicut Deum creaturam, partem[ve ul]lam creaturæ: vel ad conſultationes, & pacta quæ[dam] ſignificationum cum dæmonibus placita, atque fæ[de]rata, qualia ſunt molimina magicarum artium [...] quidem commemorare potius, quàm docere ſo[lent] poëtæ. Ex quo genere ſunt, ſed quaſi licentiori [...] te, Aruſpicum & Augurum libri. Ad *c* hoc genu[s per]tinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ [me]dicorum quoque diſciplina condemnat, ſive in præ[can]tationibus, ſive in quibuſdam notis, quas chara[cteres] vocant, ſive in quibuſdam rebus ſuſpendendis [atque] ligandis, vel etiam ſaltandis quodammodo, [non ad] temperationem corporum, ſed ad quaſdam ſig[nifica]tiones aut occultas, aut etiam manifeſtas, qua[s mi]tiori *d* nomine Phyſicam vocant, ut quaſi non [ſuper]ſtitionem *e* implicare, ſed naturæ prodeſſe vide[antur] ſicut ſunt inaures in ſummo aurium ſingula[rum] de ſtruthiorum oſſibus anſulæ in digitis, aut cùm [tibi] dicitur ſingultienti, ut dextera manu ſiniſtrum pol[li]cem teneas. His adjunguntur millia inaniſſimarum obſervationum, ſi membrum aliquod ſalierit, ſi [jun]ctim ambulantibus amicis, lepus aut canis, aut [puer] medius intervenerit. & *infrà.* ¶ Hinc ſunt etiam [...] limen calcare, cùm ante domum ſuam tranſit: [redire] ad lectum, ſi quis, dum ſe calceat, ſternutaverit: [redire ad] domum, ſi procedens offenderit: cùm veſtis à ſo[rice] roditur, plus timere ſuſpicionem futuri mali, [quàm] præſens damnum dolere. ¶ Neque *f* illi ab [hoc ge]nere ſuperſtitionis pernicioſæ ſegregandi ſunt, [qui] Genethliaci propter natalium dierum conſi[deratio]nes, nunc autem vulgò Mathematici vocantur [...] & ipſi, quamvis veram ſtellarum poſitionem, [cùm quiſ]que naſcitur, conſectentur, & aliquando etiam [per]ſtigent; tamen quod inde conantur, vel actiones [noſtras] vel actionum eventa prædicere, nimis errant, & [...] imperitis hominibus miſerabilem ſervitutem [...] *cap. 23.* ¶ Hoc autem genus fornicationis anim[æ ſalu]briter divina ſcriptura non tacuit, neque ab ea [...] ruit animam, ut propterea talia negaret eſſe [...] quia falſa dicuntur à profeſſoribus eorum, ſed [...] ſi dixerint vobis, inquit, & ita evenerit, ne cred[atis] [...] Non enim quia imago Samuelis mortui Sauli R[egi ve]ra prænuntiavit *h*, propterea talia ſacrilegia, [quibus] illa imago præſentata eſt, minus execranda ſu[nt ...] quia in *i* Actibus Apoſtolorum fœmina ventr[iloqua] verum teſtimonium perhibuit Apoſtolis Domi[ni ...]

a *Ioſuæ 7.* b *1. Reg. 14.* c *Ionæ 1.* d *Luc. 1.* e *Act. 1.* f *Pann. l. 8. c. 77.* g *Gal. 4.* h *Ivo p. 11. c. 21. Pann. l. 8. c. 73.* i *Act. 1.* k *Ivo p. 11. c. 29. Pann. l. 8. c. 74.* l *Sup. ead. non ſtatim. Pann. lib. 8. c. 78. ad c. Ionæ.*

a *Ivo part. 11. cap. 10. infrà ead. q. 5. c. ult. in fin.* b [...] *cap. 15. C. 6.* c *Infr. ead. q. 5. nec mirum. §. ad hæc.* d [...] *tiore nomine phyſica.* e *al. ſuperſtitiosè.* f *C. 11.* g [...] h *1. Reg. 28.* i *Act. 16.*

Paulus Apoſtolus pepercit illi Spiritui, ac non potius fœminam illius dæmonii correptione atque excluſione mundavit. Omnes igitur artes hujuſmodi, vel nugatoriæ vel noxiæ ſuperſtitionis, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitus ſunt repudianda & fugienda Chriſtiano.

C. VII. ¶ *Non eſt vita, ſed mors, inquiſitio, vel curatio, quæ à divinis, vel magicis expetitur.*

Idem *in* a *lib. de Civitate Dei.*

Qui *b* ſine Salvatore ſalutem vult habere, & ſine vera ſapientia æſtimat prudentem ſe fieri poſſe, non ſanus, ſed æger, non prudens, ſed ſtultus in ægritudine aſſidua laborabit, & in cæcitate noxia ſtultus ac demens permanebit. Ac proinde omnis inquiſitio, & omnis curatio, quæ à divinis & magis, vel ab ipſis dæmonis in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda eſt, quàm vita: & qui ea ſectantur, ſi ſe non correxerint, ad æternam perditionem tendunt, Pſalmiſta dicente: *c* [Omnes dii gentium ſunt dæmonia] qui per deceptos homines, alios decipere quotidie geſtiunt, ut perditionis ſuæ faciant eos eſſe participes. Itaque hæc vanitas magicarum artium ex *d* traditione Angelorum malorum in toto orbe terrarum plurimis ſæculis invaluit, per quandam ſcientiam futurorum, & infernorum, & per inventiones *e* eorum inventa ſunt aruſpicia, & augurationes, & ipſa, quæ dicuntur oracula & necromantia.

C. VIII. ¶ *Chriſtiana & vera pietas planetarios expellit & damnat.*

Idem *confeſſionum lib. 4. c. 3.*

Illos *f* planetarios, quos mathematicos vocant, planè conſulere non deſiſtebam, quòd quaſi nullum eſſet ſacrificium, & nullæ preces ad aliquem Spiritum ob divinationem dirigerentur. Quod tamen Chriſtiana & vera pietas conſequenter repellit & damnat.

C. IX. ¶ *Cultura eſt idololatriæ, auguria ſervare, & ſtellarum requirere curſus.*

Item Hieronymus *g.*

Sed & illud adde, quoniam qui *h* fornicatur, in corpus ſuum peccat, non iſtud corpus ſolùm, quod templum Dei effectum eſt, ſed & iſtud quod dicitur, quia omnis eccleſia corpus Chriſti eſt. Et in omnem eccleſiam videtur delinquere, qui corpus ſuum maculaverit, quia per unum membrum macula in omne corpus diffunditur. ¶ Eſt & illud opprobrium Ægypti, quod ſi neglexeris, etiam poſt Iordanis tranſitum, & poſt baptiſmi *i* ſecundam circumciſionem, vetuſtæ conſuetudinis inuſtione ſuggeritur, obſervare auguria, requirere ſtellarum curſus, & eventus ex iis futurorum rimari, ſervare ſomnia, cæterisque hujuſmodi ſuperſtitionibus implicari. Idololatriæ namque mater eſt Ægyptus, ex qua certum eſt hujuſmodi opprobria pullulare: quæ, ſi tranſito jam Iordane ſuſceperis, & his te rurſus laqueis illigaveris, tecum ſine dubio opprobria Ægypti trahis.

i pars. *Hæc autem ſortilegia* k *non uſque adeò ſunt deteſtanda, ut, ſi aliquid de area, vel torculari dæmonibus fuerit immolatum, quod reliquum eſt ideò credatur eſſe immundum: aut ſi ipſum, quod oblatum fuerat, à nobis ignorantibus ſumi contigerit, ideò credamus nos deliquiſſe.*

a *Habetur in lib. Rabani de Magorum præſtigiis.* b *Burc. l. 10. cap. 41. Ivo p. 11. c. 66.* c *Pſal. 75.* d *Iſidorus l. 8. etymol. cap. 9.* e *al. invocationes.* f *Ivo p. 11. c. 20. Pann. l. 8. c. 79.* g *Origenes hom. 14. ad c. 9. Ieſue.* h *1. Cor. 6. Eph. 1.* i *al. baptiſmi circumciſionem.* k *al. ſacrilegia.*

C. X. ¶ *Non ideò reliqua ſunt immunda, quia ab area vel torculari aliquid ad dæmonum ſacrificia tollitur.*

Unde Auguſtinus *ad Publicolam, epiſt. 154.*

Si de area *a* vel torculari tollatur aliquid ad ſacrificia dæmoniorum ſciente Chriſtiano, ideò peccat, quia *b* fieri permittit, ubi prohibendi poteſtas eſt. Quòd ſi factum non comperit, aut prohibendi poteſtatem non habuit, utitur mundis reliquis fructibus, unde illa ſublata ſunt.

C. XI. ¶ *Immunis eſt à reatu, qui emit, quod neſcit idolis immolatum.*

Item Ambroſius *in primam epiſtolam ad Corinthios, ad c. 10.*

Licet aliquid *c* pollutum ſit per accidentiam, id eſt, oblationem idoli, cùm hoc tamen neſcit, qui emit, nullum patitur ſcrupulum, & apud Deum immunis eſt.

QVÆSTIO III. & IV.

1 ps A *Quibus autem genus divinationis exordium ſumpſerit, vel quot ſint genera ejus,* Auguſtinus d *exponit in libro de natura* e *dæmonum, ita dicens.*

C. I. ¶ *De multiplici genere divinationis.*

Igitur *f* genus divinationis à perſis 1 fertur allatum. Varro autem dicit divinationis quatuor eſſe genera, terram, aquam, aërem, & ignem: hinc geomantiam, hydromantiam, aëromantiam, pyromantiam dicta autumat. Divini dicti ſunt, quaſi Deo pleni. Divinitate enim plenos ſe eſſe ſimulant, & aſtuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectant. Duo autem ſunt genera divinationis, ars & furor. Incantatores verò vocati ſunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati ſunt, propterea quòd circa aras idolorum nefarias preces emittunt & funeſta ſacrificia offerunt, hisque celebritatibus dæmonum accipiunt reſponſa. Haruſpices nuncupati, quaſi horarum inſpectores. Dies enim & horas in agendis negotiis, operibusque cuſtodiunt, & quid per ſingula tempora obſervare debeat homo, intendunt. Hi etiam exta pecudum inſpiciunt, & ex eis futura prædicunt. Augures ſunt, qui volatus avium, & voces intendunt, aliaque ſigna rerum, vel obſervationes improviſas hominibus occurrentes ferunt. Iidem ſunt & auſpices. Nam auſpicia ſunt, quæ iter facientes obſervant. Dicta autem ſunt auſpicia, quaſi avium ſpicia *g*, & auguria, quaſi avium garria, id eſt, avium voces & linguæ. Item augurium, quaſi avigerium, quod aves gerunt. Duo ſunt autem genera auſpiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos ſcilicet volatus, ad aures vox avium. Pythones à Pythio Apolline dicti, quòd is auctor fuerit divinandi. Aſtrologi dicti eo, quòd in aſtris augurantur. Genethliaci appellati ſunt propter natalitiorum conſiderationes dierum. Geneſes enim hominum per duodecim cœli ſigna deſcribunt, ſyderumque curſu, naſcentium mores, actus, & eventus prædicere conantur: id eſt, quis quali ſigno fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui naſcitur. Hi ſunt, qui vulgò Mathematici vocantur, cujus ſuperſtitionis genus conſtellationes Latini vocant, id eſt, notationes ſyderum, quomodo ſe habeant, cùm quiſq; naſcitur. ¶ Primùm autem iidem ſtellarum interpretes Magi nuncupabantur: ſicut de his legitur in *h* Evangelio, qui natum Chriſtum annuntiaverunt. Poſtea hoc nomine ſoli Mathematici dicti ſunt. Cujus artis ſcientia uſque ad Evangelium fuit conceſſa, ut Chriſto edito nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur.

a *Ivo p. 11. c. 99.* b *al. ſi.* c *Ivo p. 11. c. 96.* d *Rabanus de Magorum præſtigiis. Iſidor. l. 8. etymol. c. 9.* e *al. divinationo.* f *Burch. l. 10. c. 43. Ivo p. 11. c. 68.* g *al. aſpicia.* h *Matt. 2.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Horoſcopi dicti, quòd horas nativitatis hominum ſpeculentur diſſimili & diverſo fato. Sortilegi *a* ſunt, qui ſub nomine. *&c. ut ſup.* ¶ Salitores *b* vocati ſunt, quia dum eis membrorum quæcunque partes ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum ſeu triſte ſignificari prædicunt.

1 ¶ Perſis] *B. Auguſtinus in libro 6. de civitate Dei, cap. 35. de hydromantia loquens ſic ſcribit:* Quod genus divinationis idem Varro à Perſis dicit illatum. *Reliqua verò capitis ſunt in libello Rabani de Magorum præſtigiis, quem ipſe ex variis Auguſtini & Iſidori locis collegit, & Gratianus ſæpè citat ſub Auguſtini nomine.*

2 pars. *Quæritur autem de natura dæmonum, cujus naturæ ſint, an futura præſcire valeant, vel quot modis futura prænoſcant.*

C. II. ¶ *Quot modis dæmones futura prænoſcant.*

De his ita ſcribit Auguſtinus *in eod. lib. de divinatione dæmonum, cap. 3.*

SCiendum *c* eſt hanc eſſe naturam dæmonum, ut aërii corporis ſenſu terrenorum corporum ſenſum facilè præcedant, celeritate etiam propter ejuſdem aërii corporis ſuperiorem mobilitatem non ſolùm curſus quorumlibet hominum, vel ferarum, verùm etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus, quantum ad aërium corpus attinet, præditi, hoc eſt, acrimonia *d* ſenſus, & celeritate motus, multò antè cognita prænuntiant, vel nuntiant, quæ homines pro ſenſus terreni tarditate mirentur. Acceſſit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longè major experientia, quàm poteſt hominibus propter brevitatem vitæ provenire. Per has efficacias, quas aërii corporis natura ſortita eſt, non ſolùm multa futura prædicunt dæmones, verùm etiam multa mira faciunt: quæ quoniam homines dicere ac facere non poſſunt, eos dignos quidam, quibus ſerviant, & quibus divinos honores deferant, arbitrantur, inſtigante maximè vitio curioſitatis, propter amorem fœlicitatis falſæ atque terrenæ, & excellentiæ temporalis. *& ĵ. cap. 5.* ¶ Nunc igitur, quoniam de divinatione dæmonum quæſtio eſt, primùm ſciendum eſt, illos ea plerunque prænuntiare, quæ ipſi facturi ſunt. Accipiunt enim poteſtatem, & morbos immittere, & ipſum aërem vitiando morbidum reddere, & perverſis, & amatoribus terrenorum commodorum malefacta ſuadere, de quorum moribus certi ſunt, quòd ſint eis talia ſuadentibus conſenſuri. Suadent autem miris & inviſibilibus modis, per illam ſubtilitatem ſuorum corporum, corpora hominum non ſentientium penetrando, ſeſeque cogitationibus eorum per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſive vigilantium, ſive dormientium. ¶ Aliquando autem non quæ ipſi faciunt, ſed quæ naturalibus ſignis futura prænoſcunt (quæ ſigna in hominum ſenſus venire non poſſunt) antè prædicunt. Neque enim quia prævidet medicus, quod non prævidet ejus artis ignarus, ideò jam divinus habendus eſt. Quid autem mirum, ſi quemadmodum ille corporis humani perturbata, vel modificata temperie ſeu bonas, ſeu malas futuras prævidet valetudines; ſic dæmon in aëris affectione ſibi nota *e* nobis ignota *f* futuras prævidet tempeſtates? Aliquando & hominum diſpoſitiones non ſolùm voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cùm ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcunt, atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui iſta diſpoſita non noverunt. *& infrà cap. 6.* ¶ Fallunt & ſtudio fallendi, & invida voluntate, qua hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores ſuos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interpretibus ſuis, ſignorumque ſuorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint vel mentiti. ¶ Nonnunquam verò ipſi maligni Spiritus, & illuſores hominum, atque ſalutis eorum invaſores *a*, ſolent prædicere defectum culturæ ſuæ, & idolorum ruinam: quatenus præſcii videantur, quid in ſingulis regnis aut locis venturum ſit, & quid adverſi ſuæ factioni contingere poſſit: quod etiam illi, qui gentilium hiſtorias legunt, non ignorant. Quid ergo mirum ſi jam imminente templorum & ſimulachrorum everſione, quam Prophetæ Dei ſummi tantò antè prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum ſuorum hoc de proximo prodidit, ut ſuam quaſi divinitatem recedens, vel fugiens commendaret?

3 pars. *Quòd autem hominum diſpenſationes, cogitatione conceptas, per exteriora ſigna diabolus deprehendat, non firma ratione videtur approbatum.*

C. III. ¶ *Quòd ex corporeis moribus interni animi cogitationes diabolus deprehendat, occultiſſima res eſt.*

Unde idem Auguſtinus *ait in lib. 2. retractationum, c. 30.*

QVodam *b* loco dixi, dæmones aliquando & hominum diſpoſitiones non ſolùm voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cùm ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcere. Rem dixi occultiſſimam, audaciori aſſeveratione quàm debui. Nam pervenire iſta ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta compertum eſt. Sed utrum quædam ſigna dentur ex corpore cogitantium, illis ſenſibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ea ſpirituali cognoſcant, aut difficilimè poteſt ab hominibus, aut omninò non poteſt inveniri.

QVÆSTIO V.

QVòd autem ſortilegi & divini, ſi ceſſare noluerint, excommunicandi ſunt, ratione & auctoritate probatur. Illorum quoddam genus culturæ idolorum, ex dæmonum conſultationibus futura prædicere. Sicut enim avarus, quem cultum Deo debitum, nummo impendit, idolorum cultor ab *c* Apoſtolo nominatur; ſic illi d, qui futura, quæ ex Dei oraculo nunquam revelata inveniuntur, vel dæmonum conſultatione, vel quibuſlibet præſtigiis invenire laborant, divinitati jura creaturæ attribuunt. Futura enim præſcire, ſolius Dei eſt, qui in ſua contemplatione etiam Angelos illa præſcire facit. Unde Eſaias e ait: [...] ra & noviſſima annuntiate mihi; & dicam, quòd Dii eſtis. Cultores verò idolorum à fidelium communione ſeparandi ſunt, [...] in epiſt. ad Corinth. Apoſtolus f ait: [Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, cum ejuſmodi nec cibum ſumere.] Hinc etiam in decretis Gregorii junioris in Concilio Romano præſidentis, c. 12. legitur.*

C. I. ¶ *Anathema ſit, qui ariolos vel incantatores obſervat.*

SI quis ariolos *g*, aruſpices, vel incantatores obſervaverit, aut phylacteriis uſus fuerit, anathema ſit.

C. II. ¶ *Quinquennio pœniteat, qui divinationes expetit.*

Item ex concilio Ancyrano, *c. 23. al. 24.*

QVi *h* divinationes expetunt, & morem gentilium i ſubſequuntur, vel in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt, exquirendi 2 aliquid [...]

a *Ead. q. 1. c. unico.* b *al. ſaliſatores.* c *Rabanus de Magorum præſtigiis. Burch. l. 10. c. 45. & 46. Ivo p. 11. c. 70. & 71. Pann. l. 8. c. 68.* d *al. acumine.* e *al. notas.* f *al. ignotas.*

a *al. Inviſores.* b *Sup. cap. proximo.* c *Epheſ.* [...] e *Eſa. 45. ſed paulò anguſtius.* f *1. Cor. 5.* g *Polyc.* [...] *Burch. l. 10. c. 24. Ivo p. 11. c. 1. Pann. l. 8. c. 61.* h *Rabanus* [...] *c. 23. Et in concil. Pariſien. lib. 2. c. 1. Polyc. ibid. Burch.* [...] *Ivo part. 11. c. 2. Pann. l. 8. c. 62.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

maleſica, aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennii jaceant, ſecundùm gradus pœnitentiæ definitos, &c.

1 ¶ Gentilium] *In græco impreſſo eſt.* χρονῶν, *ſed in vetuſto Vaticano, & apud Balſamonem,* ἐθνῶν.

2 ¶ Exequendi] *Græcè eſt,* ἐπανευρέσεως φαρμακειῶν, *id eſt,* ad invenienda medicamenta.

C. III. ¶ *Elementa colere, lunæ aut ſtellarum curſus in ſuis operibus Chriſtianis ſervare non licet.*

Item ex concilio Martini Papæ, [*id eſt, ex cap. Martini Bracarenſis, cap.72.*]

NOn liceat *a* Chriſtianis tenere traditiones gentilium, & obſervare, vel colere elementa, aut lunæ, aut ſtellarum curſus, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, aut propter ſegetes, vel arbores plantandas, vel conjugia ſocianda. Scriptum eſt enim: *b* [Omnia quæ facitis, aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo.] ¶ Nec *c* in collectionibus herbarum, quæ medicinales ſunt, aliquas obſervationes aut incantationes liceat attendere: niſi tantùm cum ſymbolo divino aut *d* oratione Dominica, ut tantùm Deus creator omnium, & Dominus honoretur. ¶ Si *e* quis autem paganorum conſuetudinem ſequens, divinos & ſortilegos in domum ſuam introduxerit, quaſi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel luſtrationes paganorum faciant, quinq; annis pœnitentiam agant. ¶ Mulieribus *f* quoque Chriſtianis non liceat in ſuis lanificiis vanitatem obſervare, ſed Deum invocent adjutorem, qui eis ſapientiam extendi donavit.

C. IV. ¶ *Sacris officiis dediti, magi vel incantatores non fiant.*

Item ex concilio Laodicenſi, *c.36.*

NOn oportet ſacris officiis deditos, vel clericos, magos, aut incantatores exiſtere, aut facere phylacteria, quæ animarum ſuarum vincula comprobantur. Eos 1 autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab eccleſia juſſimus.

1 ¶ Eos autem] *Quæ antecedunt in hoc capite, ſunt ex verſione Dionyſii, quæ autem ſequuntur, ſunt ex priſca verſione, quæ eſt in collectione Iſidori.*

C. V. ¶ *Honore privetur Epiſcopus vel Presbyter, qui magos vel aruſpices conſulit.*

Item ex concilio Toletano quarto, *c. 28.*

SI *h* quis Epiſcopus, aut Presbyter, ſive Diaconus, vel quilibet ex ordine clericorum, magos, aut aruſpices, aut incantatores, aut ariolos, aut certè augures, vel ſortilegos, vel qui profitentur artem magicam 1, aut aliquos eorum ſimilia exercentes conſuluiſſe fuerit deprehenſus, ab honore dignitatis ſuæ ſuſpenſus 2, monaſterii curam 3 ſuſcipiat, ibique pœnitentiæ perpetuæ deditus, ſcelus admiſſum ſacrilegii ſolvat.

1 ¶ Magicam] *In antiquioribus conciliorum editionibus, duobus codicibus Vaticanis, & Lucenſi regio, & Polycarpo legitur,* artem aliquam.

2 ¶ Suſpenſus] *In omnibus conciliorum editionibus, & manuſcriptis exemplaribus, quæ collata ſunt, & Polycarpo eſt,* depoſitus. *Sed ob gloſſam non eſt mutatum.*

3 ¶ Curam] *Sic in vetuſtioribus conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus: ſed in recentioribus Colonienſibus eſt,* cenſuram, *in codice autem regio,* pœnam.

C. VI. ¶ *De his qui auguriis & divinationibus ſtudent.*

Item ex concilio Agathenſi *a, c.42.*

ALiquanti clerici, ſive laici ſtudent auguriis, & ſub nomine fictæ religionis per eas, quas ſanctorum ſortes vocant, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. Hæc *b* quicunque clericus aut laicus detectus fuerit, vel conſulere, vel docere, ab eccleſia habeatur extraneus.

C. VII. ¶ *Sors nihil aliud quàm divinatio & maleficium eſſe decernitur.*

Item Leo quartus *Epiſcopis Britanniæ, c. 4.*

SOrtes *c*, quibus cuncta vos in veſtris diſcriminatis judiciis, (quod Patres damnaverunt) nihil aliud, quàm divinationes & maleficia eſſe decernimus. Quamobrem volumus illas omninò damnari, & inter Chriſtianos ultrà nolumus nominari, & ne exerceantur *d* ſub anathematis interdicto prohibemus.

¶ *In epiſtola Leonis quarti (cujus pars extat in vetuſto codice) c.4. hæc leguntur.* De experientia autem divinationum vel maleficiorum, ſcriptum quidem in ſacris habemus canonibus, ut ipſa ponamus ita: Quid divinationes, &c. *ſup. ead. ex concilio Ancyrano.* Vnde ad illorum ſimilitudinem ſortes, quibus vos cuncta in veſtris diſcriminatis judiciis, nil aliud, quàm quod illi Patres damnarunt, divinationes & maleficium eſſe decernimus, &c.

C. VIII. ¶ *Incantatores & ſortilegos velut Chriſti inimicos inſequi oportet.*

Item Gregorius *Hadriano notario, lib. 9. epiſt. 47.*

PErvenit ad *e* nos, quòd quoſdam incantatores atq; ſortilegos fueris inſecutus: & omninò nobis ſollicitudinem, zelumque tuum gratum fuiſſe cognoſcas. *& infra.* ¶ Et ideò ſtudii tui ſit ſollicitè quærere, & quoſcunque hujuſmodi Chriſti inimicos inveneris, diſtricta ultione corrigere.

C. IX. ¶ *Excommunicetur clericus, monachus, laicus, divinationes, vel auguria, vel ſortes ſecutus.*

Item ex concilio Aurelianenſi primo, *c.42.*

SI quis clericus *f*, monachus, vel ſæcularis, divinationem, vel auguria crediderit obſervanda, vel ſortes, quas mentiuntur eſſe ſanctorum, quibuſcunque putaverint intimandas, cum his, qui eis crediderint, ab eccleſiæ communione pellantur.

C. X. ¶ *Contra ſortilegos, idolorum cultores, cuſtodia paſtoralis invigilet.*

Item Gregorius *lib.7. epiſt. 66. ad Ianuarium Epiſcopum.*

COntra idolorum *g* cultores, vel aruſpices, atque ſortilegos, fraternitatem veſtram vehementiùs paſtorali hortamur invigilare cuſtodia, atque publicè in populo contra hujus rei viros ſermonem facere, eoſque à tanti labe ſacrilegii, & divini intentione judicii, & præſentis vitæ periculo adhortatione ſuaſoria revocare. Quos tamen, ſi emendare ſe à talibus, atque corrigere nolle repereris, ferventi comprehendere zelo te volumus: & ſi quidem ſervi ſunt, verberibus, cruciatibuſq;, quibus ad emendationem pervenire valeant, caſtigare; ſi verò ſunt liberi, incluſione digna, diſtrictaque ſunt in pœnitentiam redigendi, ut qui ſalubria, & à mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, cruciatus ſaltem eos corporis ad deſideratam mentis valeat reducere ſanitatem.

¶ *Caput hoc locupletatum eſt ex epiſtola Gregorii, cum vetuſtis exemplaribus collata.*

a Burch. lib.10. cap.3. Ivo p.11. c.40. b *Coloſſ.3. Ibid. c.74.* c Burch. lib.10. cap.20. Ivo p.11. c.47. d *al. &.* e *Ibid. 71.* Burch. l.10. cap.6. Ivo part.11. c.34. f *Ibid. c.75. Burch. l.10. c.19.* Ivo p.1. c.30. & part.11. cap.46. g *Et in Agathenſi, c.68.* Rabanus pœnit. c.15. Ivo p.11. c.3. Pann. l.8. c. 63. h *Rabanus ibidem. Polyc. l.6. tit.22. Burch. l.10. c.48. Ivo p.11. c.5. & 73. Pann. l.33.* c.63. & lib.1. c.64.

a *Et in Venet. c.16. Raban. ibid. Burch. l.10. c.27. Ivo p.11. c.4. Pann. l.8. c.69.* b *al. ad hoc.* c *Ivo p.11. c.8. Pann. l.8. cap.70.* d *al. ut abſcindantur.* e *Polyc. ibid. Burch. lib.10. cap. 4. Ivo part.11. c.33.* f *Concor. concil. Altiſiod. c.4.* g *Burch. l.10. c.13. Ivo p.11. c.32. & 95.*

Ff 3

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C. XI. ¶ *Ab eccleſia ſeparetur, auguriis & incantationibus deſerviens.*

Item ex concilio Carthaginenſi 4. *c.* 89.

AVguriis *a* vel incantationibus ſervientem, ſimiliter & Iudaicis ſuperſtitionibus, vel feriis inhærentem, à conventu eccleſiæ ſeparandum [præcipimus.]

C. XII. ¶ *Sortilegam & magicam artem Epiſcopi omnibus modis* b *eliminare ſtudeant.*

Item ex concilio Anquirenſi 1, *cap.* 1.

EPiſcopi *c*, eorumque miniſtri omnibus modis elabo-
rare ſtudeant, ut pernicioſam, & à diabolo inventam
fortilegam & magicam *d* artem ex parochiis ſuis pe-
nitus eradicent: & ſi aliquem virum, aut mulierem
hujuſcemodi ſceleris ſectatorem invenerint, turpiter
dehoneſtatum de parochiis ſuis ejiciant. Ait enim Apo-
ſtolus *e* [Hæreticum hominem poſt primam & ſecun-
dam correptionem devita, ſciens, quia ſubverſus eſt, qui
hujuſmodi eſt.] Subverſi ſunt, & à diabolo captivi te-
nentur, qui relicto creatore ſuo, diaboli ſuffragia quæ-
runt: & ideò à tali peſte debet mundari ſancta Eccleſia.
¶ Illud *f* etiam non eſt omittendum, quòd quædam
ſceleratæ 2 mulieres retrò poſt ſatanam converſæ, dæ-
monum illuſionibus & phantaſmatibus ſeductæ, cre-
dunt & profitentur, ſe nocturnis horis cum Diana Dea
paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitu-
dine mulierum equitate ſuper quaſdam beſtias, & mul-
tarum terrarum ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio per-
tranſire, ejusque juſſionibus velut dominæ obedire, &
certis noctibus ad ejus ſervitium evocari. Sed utinam
ſolæ in perfidia ſua periiſſent, & non multos ſecum ad
infidelitatis interitum pertraxiſſent. Nam innumera
multitudo hac falſa opinione decepta, hæc vera eſſe cre-
dunt, & credendo à recta fide deviant, & errore paga-
norum involvuntur, cùm aliquid divinitatis, aut numi-
nis extra unum Deum arbitrantur. Quapropter ſacer-
dotes per eccleſias ſibi commiſſas populo Dei omni in-
ſtantia prædicare debent, ut noverint hæc omninò falſa
eſſe, & non à divino, ſed à maligno Spiritu talia phan-
taſmata mentibus fidelium *g* irrogari. ¶ Siquidem *h*
ipſe ſatanas, qui transfigurat *i* ſe in Angelum lucis,
cum mentem cujuſcunque muliercula ceperit, & hanc
ſibi per infidelitatem ſubjugaverit, illicò transformat
ſe in diverſarum ſpecies perſonarum atque ſimilitudi-
nes; & mentem, quam captivam tenet in ſomniis de-
ludens, modò læta, modò triſtia, modò cognitas, modò
incognitas perſonas oſtendens, per devia quæque dedu-
cit: & cùm ſolus Spiritus hoc patitur, infidelis mens
hoc non in animo, ſed in corpore evenire opinatur. Quis
enim non in ſomniis & nocturnis viſionibus extra ſe
educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vi-
derat vigilando? Quis verò tam ſtultus & hebes ſit,
qui hæc omnia, quæ in ſolo Spiritu fiunt, etiam in cor-
pore accidere arbitretur? cùm Ezechiel *k* Propheta
viſiones Domini in Spiritu, non in corpore vidit: &
Ioannes Apoſtolus *l* Apocalypſis ſacramentum in Spi-
ritu, non in corpore vidit & audivit, ſicut ipſe dicit:
[Statim, inquit, fui in Spiritu.] Et Paulus *m* non au-
det dicere ſe raptum in corpore. Omnibus itaque
publicè annuntiandum eſt, quòd qui talia, & his ſimi-
lia credit, fidem perdidit: & qui fidem rectam in Do-
mino non habet, hic non eſt ejus, ſed illius, in quem cre-
dit, id eſt, diaboli. Nam de Domino noſtro ſcriptum eſt: *n*
[Omnia per ipſum facta ſunt, &c.] Quiſquis ergo ali-
quid credit poſſe fieri, aut aliquam creaturam in melius
aut in deterius immutari aut transformari in aliam ſpe-
ciem vel ſimilitudinem, niſi ab ipſo creatore, qui omnia
fecit, & per quem omnia facta ſunt, proculdubio infide-
lis eſt, & pagano deterior.

1 ¶ Anquirenſi] *Sic etiam in vetuſtis. Burchardus & Ivo habent,* Ancyrenſi. *Veruntamen in concilio Ancyrano [illegible] latino, neque impreſſo, neque manuſcripto, eſt inventum: [illegible] tomos conciliorum ediderunt, aſſerant haberi in quodam [illegible] dice. 16. librorum partialium.*

2 ¶ Sceleratæ] *Ferè eadem habentur apud B. Auguſtinum in libro de Spiritu & anima, cap. 28. & in vita Damaſi [illegible] mi, quæ extat Romæ in pervetuſto de vitis ſanctorum codice [illegible] Mariæ majoris: ubi poſtquam aliqua relata ſunt ex ſynodo Romana, in qua Damaſus Macedonium & Apollinarem damnavit, [illegible] gitur, anathematizatos in ea ſynodo eſſe, maleficiis, ſuperſtitionibus & incantationibus ſervientes. In quibus etiam mentio eſt [illegible] mulierum, quæ ſe putabant nocturno ſilentio cum Herodiade, & [illegible] numera multitudine mulierum ſuper beſtias equitare, & [illegible] rarum ſpatia pertranſire.*

2 pars. *Nonnulli inveniuntur, qui interno livore [illegible] perniciem ſuorum inimicorum altaria ſacris veſtibus [illegible] veſte lugubri accingunt, vel conſueta luminariorum obſequia [illegible] Dei ſubtrahunt, vel Miſſam pro requie defunctorum [illegible] pro vivis celebrant hominibus.*

C. XIII. ¶ *Abjicitur ſacerdos, qui hujuſmodi maleficiis operam dederit.*

Quorum omnium maleficia nequiſſima Toletanum concilium 13. *condemnat, dicens, c.* 7.

QVicunque ſacerdotum vel miniſtrorum [illegible]
cauſa cujuslibet doloris vel amaritudinis [illegible]
tus, aut altare divinum veſtibus ſacris exuere [illegible]
rit, aut qualibet alia lugubri veſte accinxerit *a*, [illegible]
iam, ſi conſueta luminariorum ſacrorum obſequia [illegible]
templo Dei ſubtraxerit, & extingui præceperit, [illegible]
antea veræ pœnitudinis coram metropolitano [illegible]
ctio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ mancipa-
tus, juxta ſuperiorem ſententiam Domini, loci ſui di-
gnitate ſe noverit & honore privari: [illegible]
perſonis ab hac ultionum ſententia ſeparatis, [illegible]
contaminationem ſacrorum ordinum, vel [illegible]
nem ſanctæ fidei metuentes, aut hoſtilitatem vel [illegible]
dionem perferentes, ſeu etiam divinorum judiciorum
ſententiam metuentes, talia feciſſe contigerit: [illegible]
rum facto plus humilitas, qua Deus placatur, [illegible]
terni livoris doloſitas declaratur. Plerique [illegible]
cerdotum fauciati inimicitiæ dolo miſſam pro [illegible]
defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis [illegible]
dent celebrare hominibus, non ob aliud, niſi [illegible]
quo ipſum offertur ſacrificium, ipſius ſacroſancti [illegible]
minis interventu mortis incurrat periculum. [illegible]
noſtræ elegit unanimitatis conventus, ut ſi quis [illegible]
talia perpetraſſe fuerit detectus, à proprii depoſitus [illegible]
dinis gradu, & tam ipſe ſacerdos, quam etiam [illegible]
eum ad talia peragenda incitaſſe perpenditur, [illegible]
petui ergaſtulo religentur *b*.

Principium hujus capituli uſque ad verſ. Plerique, *eſt [illegible] concilio Toletano, c. 7. Reliqua verò ſunt ex 17. Toletano, [illegible] conciliorum duo exemplaria ſunt habita ex Hiſpania, & [illegible] nulla hìc emendata & addita.*

3 pars. *Ex præmiſſis* c *auctoritatibus colligitur [illegible] aruſpices, incantatores, & ſortilegi, atque cæteri hujuſmodi [illegible] eccleſia ſunt eliminandi, & niſi reſipuerint, perpetua [illegible] candi. Sed quòd in ultimo Anquirenſi* d *capitulo, ea, quæ [illegible] incantatores, non in corpore, ſed in Spiritu fieri dicuntur, [illegible]* nus *in libro de civitate Dei videtur aſſerere, ita dicens.*

a Burch. l. 10. c. 7. Ivo p. 11. c. 35. Pann. l. 8. c. 72. b al. viribus. c Burch. lib. 10. c. 1. & l. 19. credidiſti quòd multæ. Ivo p. 1. cap. 30. d al. maleficiam. e ad Tit. 3. f De Spiritu & anima, cap. 28. g al. infidelium. h Aug. ibid. i 2. Cor. 11. k Ezechiel. 3. l Apocal. 1. & 4. m 2. Cor. 12. n Ioan. 1.

a al. accingi.] orig. b al. relegentur. c [illegible] d al. Ancyrenſi.

¶ Caput hoc integrum habetur in libello Rabani de Magorum præſtigiis, quem ipſe ex variis locis Auguſtini & Iſidori, ut antea dictum eſt, confecit. Burchardus citat ex dictis Auguſtini.

C. XIV. ¶ *Quæ Magorum præſtigiis fiunt non vera, ſed phantaſtica eſſe probantur.*

NEc *a* mirum de Magorum præſtigiis, quorum in tantum prodière maleficiorum artes, ut etiam Moyſi *b* ſimillimis ſignis reſiſterent, vertentes virgas in dracones, & aquas in ſanguinem. Fertur etiam in gentilium libris, quòd quædam maga famoſiſſima Circe ſocios Vlyſſis mutaverit in beſtias. Legitur & de ſacrificio, quod Arcades Deo ſuo Lycæo immolabant, ex quo quicunque ſumerent, in beſtiarum formas convertebantur. Sed hæc omnia magicis præſtigiis potius fingebantur, quàm rerum veritate complerentur. Vt ergo ipſi errores ignorantibus manifeſti fiant, de eorum proprietate, atque inventoribus juxta traditionem majorum primùm dicere congruum arbitramur. ¶ Magi ſunt, qui vulgò malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minùs confidentium in Deo, ac ſine ullo veneni hauſtu, violentia tantùm carminis interimunt. Vnde Lucanus. *c* [Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni, Incantata perit] Dæmonibus enim accitis audent ventilare, ut quique ſuos perimant malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine utuntur, & victimis, & ſæpe contingunt mortuorum corpora. ¶ Necromantici ſunt, quorum præcantationibus videntur reſuſcitari mortui, divinare & ad interrogata reſpondere. νεκρὸς enim græcè, mortuus, μαντεία divinatio nuncupatur: ad quos ſuſcitandos cadaveri ſanguis adjicitur. Nam amare ſanguinem dæmones dicuntur: ideòque quotieſcunque necromantia fit, cruor aqua miſcetur, ut colore ſanguinis facilius provocentur. ¶ Hydromantici ab aqua dicti. Eſt enim hydromantia in aquæ inſpectione umbras dæmonum evocare, & imagines *d* ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire, ubi adhibito ſanguine etiam inferos perhibentur ſuſcitare. 1 *& infrà.* ¶ Ad hæc 2 omnia ſupradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars medicorum condemnat, ſeu in præcantationibus, ſeu in characteribus, vel in quibuſque rebus ſuſpendendis atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum eſt, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & Angelorum exorta. Vnde cuncta vitanda ſunt Chriſtiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. ¶ Auguria *e* autem avium Phryges primi invenerunt. ¶ Præſtigium verò Mercurius primus dicitur inveniſſe. Dictum eſt autem præſtigium, quòd præſtringat aciem oculorum. ¶ Haruſpicinæ autem primus Hetruſcis tradidiſſe dicitur quidam Tages *f*. Hic ex horis haruſpicinam dictavit, & poſtea non apparuit. Nam *g* dicitur fabuloſè, arante quodam ruſtico, ſubitò ex glebis exiliviſſe, & haruſpicinam dictaſſe, qua die & mortuus eſt. Quos libros Romani ex Hetruſca lingua in propriam mutaverunt. His ergo portentis per dæmonum fallaciam illuditur curioſitas humana, quando id impudenter appetunt ſcire, quod nulla ratione eis competit inveſtigare. Hæc poteſtas immundis Spiritibus ideò datur, ut per vaſa ſibi apta, hoc eſt, pravos homines ſeducant illos, qui ſpernunt veritatem, & credunt mendacio, & juxta Pauli *a* ſententiam, ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus: à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur: onerati peccatis ducentur variis deſideriis, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum *b* autem Iannes & Mambres reſtiterunt Moyſi; ita & iſti reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: ſed ultrà non proficient; inſipientia enim manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Nec 3 ideò quiſquam credere debet, quoslibet magicis artibus aliquid facere poſſe ſine permiſſu Dei (qui omnia, quæ fiunt, aut juſto judicio facit, aut permiſſu ſuo ita fieri ſinit) quòd prædicti magi leguntur ſimilia feciſſe Moyſi, qui virgam ſuam projecit, & converſa eſt in draconem, projeceruntque ipſi ſingulas virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones: ſed devoravit virga *c* Aaron virgas eorum. Non enim fuerunt creatores draconum, nec magi, nec angeli mali, quibus miniſtris illa operabantur. Inſunt 4 enim rebus corporeis per omnia elementa mundi quædam occultæ ſeminariæ rationes, quibus cùm data fuerit opportunitas temporalis atque cauſalis, prorumpunt in ſpecies debitas ſuis modis & finibus: & ſic non dicuntur angeli qui iſta faciunt, animalium creatores, ſicut nec agricolæ ſegetum, vel arborum, vel quorumcunque in terra gignentium creatores dicendi ſunt, quamvis noverint præbere quaſdam viſibiles opportunitates & cauſas, ut illa naſcantur. Quod autem iſti faciunt viſibiliter, hoc illi inviſibiliter. Deus verò ſolus unus eſt creator, qui cauſas ipſas, & rationes ſeminarias rebus inſeruit. ¶ Præterea *d* quidam quærendum putant, quomodo ſcriptura narrat Pythoniſſam Samuelem Prophetam ſuſcitaſſe ad colloquium Saul impiiſſimi Regis, ſi pythonica divinatio errori magicæ artis deputanda ſit. Quibus ita reſponderi poteſt, indignum omninò facinus eſſe, ſi ſecundùm verba hiſtoriæ commodetur *e* aſſenſus. Quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur vir & nativitate ſanctus, & vitæ operibus juſtus? aut ſi non attractus eſt, conſenſit? Quod utrumque de juſto credere adverſum eſt. Si enim invitus adductus eſt, nullum ſuffragium habet juſtitia: ſi autem voluntarius, amiſit meritum ſpiritale, quod poſitus in carne quæſierat, quod valde abſurdum eſt; quia qui hinc juſtus recedit permanet juſtus. Porrò autem hoc eſt præſtigium ſatanæ, quo, ut plurimos fallat, etiam bonos in poteſtate ſe habere confingit. Quod Apoſtolus *f* inter cætera oſtendit, dicens: [Ipſe ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis.] Vt enim errorem faceret, in quo glorificaretur *g*, in habitu viri juſti, & nomine ſe ſubornavit; ut nihil proficere ſpem, quam prædicabant Dei cultores, mentiretur, quando hinc exeuntes juſtos finxit in ſua eſſe poteſtate *h*. Sed hoc quoſdam fallit, quòd de morte Saul & filii ejus non ſit mentitus: quaſi magnum ſit diabolo ante occaſum, mortem corporis prævidere, cùm ſigna quædam ſoleant apparere morituris, quippe à quibus Dei protectio amota videtur; quantò magis diabolo *i*, quem angelica poteſtate *k* ſublimem prophetica oracula fuiſſe teſtantur: de cujus magnitudine Apoſtolus *l* ait: [An ignoratis altitudinem Satanæ?] Quid mirum ergo, ſi imminentem propè mortem potuit prævidere; cùm hoc ſit, unde fallit; & ſe

a *Iſidorus l.1. etymol. cap.9. Burch. lib.10. cap.42. ex dictis Auguſtini. Ivo part.11. cap.69. Pann. l.8. c.65.* b *Exod. 7. Aug. 18. de civitate Dei, cap. 17.* c *Libro 6.* d *al. & imagines ludificationis. vel, & imagines & ludificationes.* e *Suprà ead. q.2. ibid.* f *Burch. l.10. cap.44. Ivo p.11. c.66. Pann. lib.8. cap.67.* g *Ovid. met. l.15.*

a *2. Timoth. 4. & 3.* b *Auguſt. 3. de Trinit. cap. 7. Auguſt. l. q. ſuper Exodum. q. 21. & lib. 2. ad Simplicianum q. 3. & ad Dulcitium, q. 6.* c *Exod. 7.* d *Auguſt. q. 27. ex utroq. teſtamento.* e *al. commendetur.* f *2. Cor. 11.* g *al. gloriatur.* h *1. Reg. 28.* i *al. diabolus.* k *al. majeſtate.* l *Apoc. 2. & 2. Corinth. 2.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

in Dei poteſtate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens affectus eſt Saul, ut ad Pythoniſſam confugeret. Depravatus enim cauſa peccati, ad hæc ſe contulit, quæ damnaverat. Sed ſi quis propter hiſtoriam, & ea, quæ verbis expreſſa ſunt, putetnon prætermittenda, ne ratio hiſtoriæ inanis ſit, rectè faciet quidem: ſi tamen minimè iſtud ad veri rapit rationem, ſed ad viſum & intellectum Saul. Neque *a* enim reprobus factus poterat bonum intellectum habere. Hiſtoricus enim mentem Saul, & habitum Samuelis deſcripſit; ea quæ dicta & viſa ſunt exprimens, prætermittens ſi vera, an falſa ſint. Quid enim ait? [Audiens, in quo habitu eſſet excitatus, intellexit, inquit, hunc eſſe Samuelem.] Quid intellexerit, retulit, & quia non bene intellexit, contra ſcripturam alium adoravit, quàm Deum: & putans Samuelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ ſuæ haberet Satanas Hoc enim nititur, ut adoretur quaſi Deus. Si enim illi verè Samuel apparuiſſet, non utique vir juſtus permiſiſſet ſe adorari, qui prædicaverat Deum ſolum eſſe adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum peſtilentiæ, dignum ardore gehennæ: [Cras mecum eris?] His duobus titulis ſubtilitatem fallaciæ ſuæ prodidit improvidus Satanas, & adorari ſe permiſit ſub habitu & nomine Samuelis, contra legem; & virum peccatis preſſum, cùm magna diſtantia peccatorum & juſtorum ſit, cum Samuele juſtiſſimo futurum mentitus eſt. Verum poteſt videri, ſi de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat: ad eum enim tranſmigravit, quem adoravit. Semper ergo diabolus ſub velamine latens, prodit ſe, dum ea confingit, quæ horreant *b* perſonis, per quas fallere nititur. ¶ Si autem aliquis mihi opponit, & dicit, quomodo eveniunt illa, quæ illi divini prædicunt futura? aut quomodo poſſunt ægris præbere medelam, aut ſanis immittere ægritudinem, ſi aliquid propriæ virtutis ac poteſtatis non habent? hoc à me recipiat reſponſum: quòd ideò quiſque non debet eis credere, quia aliquando eveniunt quæ prædicunt, aut ſanare videntur languidos, aut lædere ſanos, quia hoc permiſſu Dei fit, ut ipſi, qui hæc audiunt vel vident, probentur, & appareat, qua fide ſint, vel devotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyſes verbo Domini populo Dei præcepiſſe, ita dicens: *c* [Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium dicat ſe vidiſſe, & prædixerit ſignum, atque portentum, & evenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, & ſerviamus eis, non audies verba Prophetæ illius, aut ſomniatoris: quia tentat vos Dominus Deus veſter, ut palàm fiat, utrum diligatis eum, an non. In toto corde & in tota anima veſtra Dominum Deum veſtrum ſequimini, & ipſum timete, mandata ejus cuſtodite, & audite vocem illius, ipſi ſervietis, & ipſi adhærebitis, &c.] Vbi ſanè intelligi *d* voluit, etiam illa, quæ à divinantibus non ſecundùm Deum dicuntur, ſi acciderint 5, quæ dicuntur, non accipienda ſic, ut fiant quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur quæ coluntur ab eis. Nec præter ſuam poteſtatem Deus oſtendit eſſe, quòd iſta contingunt: ſed quaſi quæreretur, cur ea permittat, cauſam tentationis expoſuit, ad cognoſcendam utique eorum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum ſuum, cognoſcendam verò ab ipſis potius, quàm ab illo, qui ſcit omnia antequam fiant.

1 ¶ Suſcitare] *Apud Rabanum hìc interponitur c. legitur. ſuprà, ead. q.3. & 4.*

2 ¶ Ad hæc] *Bona pars hujus verſiculi habetur apud B. Auguſt. l.2. de doctr. Chriſt. cap.20.*

3 ¶ Nec ideò] *Similia leguntur apud B. Auguſtinum li... de Trinitate, c.7.*

4 ¶ Inſunt] *Vſque ad verſ.* Præterea. *ſunt magna ex parte verba B. Auguſtini in lib. quæſtionum ſuper Exodum, c.21.*

5 ¶ Si occiderit] *Emendatus eſt hic locus ex B. Auguſtino, ut habetur, ſup. ea. q.2. c. intelligi. Apud Rabanum vero legitur,* ſi acciderint, quæ dicuntur non accipienda: vel etiam ſi fiant quæ præcipiuntur ab eis, vel colantur.

a. 1. Regum 28. b *al. abhorreant. alii. abhorrent à perſonis. Codic. Antverp.* c *Deuteron. 13.* d *Suprà ead. quæſt. 2. intelligi.*

QVÆSTIO VI.

QVòd autem ab Epiſcopo excommunicatus, ... alio reconciliari non poſſit, niſi forte per ejus ... num, vel per ſummum Pontificem, ratione & auctoritate probatur. Presbyteri namq; poteſtatem excommunicandi ... reconciliandi ab Epiſcopis accipiunt, non Epiſcopi à Presbyteris: ... excommunicatos à ſacerdotibus reconciliare non poſſunt. Reconciliatio namq; pœnitentium Epiſcopalis officii eſt, non ſacerdotalis.

C. I. ¶ *Pœnitentium reconciliatio, chriſmatis & puellarum conſecratio à Presbyteris non fiant.*

Unde in concilio Carthaginenſi ſecundo, *cap.3. Fortunatus Epiſcopus dixit.*

SI jubet ſanctitas veſtra, ſuggero. Nam memini præterito concilio fuiſſe ſtatutum, ut chriſma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum conſecratio à Presbyteris non fiat. Si quis autem emerſerit hoc faciens, quid de eo ſtatuendum ſit, Aurelius Epiſcopus dixit: Audivit dignatio veſtra ſuggeſtionem fratris & Coepiſcopi noſtri Fortunati: quid ad hæc dicitis? Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt. Chriſmatis confectio, & puellarum conſecratio à Presbyteris non fiat: vel reconciliare quemquam in publica Miſſa Presbytero non licere, hoc omnibus placet.

Puellarum tamen conſecratio, Epiſcopo conſulto, per Presbyterum fieri valet.

C. II. ¶ *Permiſſione Epiſcopi, virgines conſecrare Presbyter valet.*

Vnde in Carthaginenſi concilio tertio, *c.36.*

PResbyter *b*, inconſulto Epiſcopo, virgines non conſecret: chriſma verò nunquam conficiat.

C. III. ¶ *Nec Diacono adminiſtrare, nec pœnitentem in eccleſia benedicere Presbytero licet.*

Item ex concilio Agathenſi, *c.43. & 44.*

MIniſtrare *c* Diaconus, aut conſecrare altare Presbyter non præſumat. ¶ Benedictionem quoque ... per plebem in eccleſia fundere, aut pœnitentem in eccleſia benedicere Presbytero penitus non licebit.

Ecce, quòd ab Epiſcopo excommunicatus per ſacerdotem reconciliari non poteſt. Sed notandum eſt, quòd reconciliatio alia publica, alia privata. Publica reconciliatio eſt, quando pœnitentes ante eccleſiæ ingreſſum publicè repræſentantur, & per impoſitionem manus Epiſcopalis eccleſiæ publicæ reconciliantur. Hæc ſacerdotibus videtur eſſe prohibita. Vnde circa finem illius capituli non ſimpliciter prohibentur pœnitentes reconciliare, ſed in publica Miſſa. Privata verò reconciliatio eſt, quando de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt. Hæc reconciliatio poteſt fieri per ſacerdotem.

C. IV. ¶ *Iuſſione Epiſcopi de occultis peccatis Presbyteri pœnitentes reconcilient.*

Unde Evariſtus Papa *ait.*

PResbyteri *d* de occultis peccatis juſſione Epiſcopi pœnitentes reconcilient: & ſicut ſuprà præmiſimus, infirmantes abſolvant & communicent.

a *Sent. 4. diſt. 20.* b *Sentent. ibid.* c *Cap. 44.* d *... lib. 18. c. 16. Ivo p. 15. c. 38.*

C. V. ¶ *Si Epiſcopus abſens eſt, per Presbyterum reconcilietur in periculo conſtitutus.*

Item ex concilio Carthaginenſi 2. *c.* 4.

AVrelius *a* Epiſcopus dixit: ſi quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliari divinis altaribus petierit, ſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique Presbyter conſulere Epiſcopum, & ſic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus ſalubri conſilio roborare. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt. Placet, quod ſanctitas veſtra neceſſariò nos inſtruere dignata eſt.

C. VI. ¶ *Qui metu mortis reconciliatur, convaleſcens ſine communione pœnitentiæ impleat tempus.*

Item ex concilio Martini Bracarenſis, *c.* 82.

SI quis de *b* corpore exiens, noviſſimum & neceſſarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Quòd ſi in deſperatione poſitus poſt acceptam communionem iterum ſanus fuerit factus, tantùm oratione particeps ſit, ſacramentum verò non accipiat, donec conſtitutum pœnitentiæ impleat tempus. Qui ergo in exitu mortis ſunt, & deſiderant accipere ſacramentum, cum conſideratione & probatione Epiſcopi accipere debent.

C. VII. ¶ *Sine manus impoſitione pœnitentes recedentes de corpore reconcilientur.*

Item ex conſilio Arauſico, *c.* 3.

QVi recedunt *c* de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eos *d* communicare: quod morientis ſufficit reconciliationi 1, ſecundùm definitiones Patrum, qui hujuſmodi communionem congruè viaticum nominaverunt. Quòd *e* ſi ſupervixerint, in ordine pœnitentium, & oſtenſis neceſſariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impoſitione recipiant. Clericis *f* quoque deſiderantibus pœnitentia non eſt neganda. Similiter *g* ſubitò obmuteſcens (prout ſtatutum eſt) baptizari, aut pœnitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu. Amentibus etiam, quæcunque pietatis ſunt, conferenda ſunt.

1 ¶ Reconciliationi] *In originali impreſſo ac manuſcripto, & apud Burchardum & Ivonem legitur,* conſolationi, *aut* conſolatione.

C. VIII. ¶ *Aliorum teſtimonio moriturus reconcilietur, ſi obmutuit, vel in phreneſim verſus eſt.*

Item ex concilio Carthaginenſi 4. *c.* 76.

IS *h* qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum ſacerdos invitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſim verſus fuerit, dent teſtimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia. Si ſupervixerit, admoneatur à ſupradictis teſtibus petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ legibus, quamdiu ſacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit. *Item cap.* 78. ¶ Pœnitentes, *i* qui in infirmitate viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.

a *Sent. ibid. Burchard. lib.* 18. *ca.* 31. *Ivo p.* 15. *c.* 2. b *Et conc. Nicæn.* 1. *c.* 13. c *Burch. l.* 18. *c.* 17. *Ivo part.* 10. *ca.* 39. d *al. eis.* e *Ibid. c.* 4. f *Ibid. c.* 12. g *Ibid. c.* 13. h *Ca. l.* 5. *ca.* 75. *Poly. l.* 8. *tit.* 1. *Burch. l.* 18. *c.* 10. *Ivo p.* 15. *c.* 8. i *Burch. l.* 18. *c.* 23. *Ivo p.* 15. *c.* 10.

C. IX. ¶ *Cura & probatione Epiſcopi morientes reconcilientur.*

Item ex Nicæno concilio, *c.* 12.

DE *a* his verò, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſervabitur etiam nunc: ita ut ſi fortè quis recedit ex corpore, neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudetur. Quòd ſi deſperatus aliquis recepta communione ſupervixerit, ſit inter eos, qui ſola oratione communicant. De omnibus enim his, qui à corpore recedunt, in tradendo eis communionem, cura & probatio ſit Epiſcopi.

Canon hic eſt ex priſca verſione, quæ eſt in collectione Iſidori: & ibi eſt numero duodecimus: Græcè tamen, & apud Dionyſium eſt, 13.

C. X. ¶ *Non eſt neganda reconciliatio his, qui tempore neceſſitatis eam implorant.*

Item Leo Epiſcopus *ad Theodorum, epiſt.* 89. *al.* 91.

HIs, *b* qui in tempore neceſſitatis, & in periculi urgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda: quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ 1 moras converſio; dicente Dei Spiritu per Prophetam. *c* [Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.] *& infrà.* ¶ Quòd ſi aliqua ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulò ante poſcebant 2, ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant, teſtimonia eis fidelium & circumſtantium prodeſſe debebunt, ut ſimul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium conſequantur: ſervata tamen regula canonum paternorum circa eorum perſonas, qui in Deum à fide diſcedendo peccarunt.

1 ¶ Veniæ] *Sic in conciliorum editionibus, & apud Ivonem, & infrà de pœnitentia, diſt.* 1. *c. multiplex. In codice autem epiſtolarum cum aliis ſancti Leonis opuſculis impreſſarum, & apud Burchardum, & in pleriſq; vetuſtis Gratiani legitur,* venire moras.

2 ¶ Poſcebant] *Quæ ſequuntur, emendata ſunt ex aliquot manuſcriptis Gratiani, & ipſo originali, cum in vulgatis paulò aliter haberet.*

C. XI. ¶ *Non reſpuatur ejus oblatio, qui feſtinans ad pœnitentiam, ſacerdotem invenire non potuit.*

Item ex concilio Epaunenſi.

SI *d* aliquis excommunicatus 1 fuerit mortuus, qui jam ſit confeſſus, & teſtimonium habet bonum, & non poterat venire ad ſacerdotem, ſed præoccupavit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captivis.

1 ¶ Excommunicatus] *Addita eſt vox iſta ex cæteris collectoribus.*

Ecce, quòd Epiſcopo præcipiente pœnitentes de occultis peccatis, ſive in periculo conſtituti per Presbyterum poſſunt reconciliari. Sed ſi neceſſitate mortis peccator urgetur, & Epiſcopus ita remotus eſt, quòd Presbyter eum conſulere non poſſit, negabitur pœnitentia morienti? & beneficium reconciliationis non præſtabitur pœnitenti, quem converſum Deus recipit ad veniam, juxta illud: e [*In quacunq; hora peccator converſus fuerit, &c.*] *& item:* f [*Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.*] *eccleſia ſibi reconciliare negliget? quem Deus intus ſuſcitavit, eccleſia foris abſolvere contemnet? damnabit abſentia Epiſcopi, quem gratia divina præſentiæ illuſtrat per lavacrum regenerationis? Morituris* g *ſuccurritur etiam à laicis, ſi Presbyter* 1 *deſit. Cur ergo beneficio reconciliationis per*

a *Bur. l.* 18. *c.* 6. *Ivo p.* 15. *c.* 31. b *Infr. de pœnitentia, diſt.* 1. *multiplex. §. his autem. Sent.* 4. *diſt.* 20. *Bur. l.* 18. *c.* 4. *Ivo p.* 15. *cap.* 29. c *Eſa.* 30. *apud* 70. d *Sent.* 4. *diſt.* 24. *Bur. l.* 11. *c.* 51. *Ivo par.* 14. *c.* 154. *Pann. l.* 5. *c.* 120. e *Ezech.* 18. f *Mal.* 3. g *Sup. de pœn. diſt.* 1. *ca. quem pœnitet tanta. & diſt.* 6. *c.* 1. *§. tanta itaq;*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

Presbyterum ei ſubveniri non poterit, ſi contigerit Epiſcopum deeſſe? ſi ſecundùm Auguſtinum qui agens in extremis confitetur ſocio turpitudinem criminis, ſit dignus venia ex deſiderio ſacerdotis, cur ſimiliter non ſit dignus reconciliatione ex deſiderio Epiſcopi, qui ſacerdoti non negat maculam ſui reatus? Item morientibus pœnitentiam negare Presbyteri non debent.

C. XII. ¶ *Reus eſt animarum Presbyter, qui pœnitentiam morientibus abnegat.*

Unde Iulius Papa *ait.*

SI *a* Presbyter pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum: quia Dominus dicit: *b* [Quacunque die converſus fuerit peccator, vita vivet, & non morietur.] Vera enim confeſſio *c* in ultimo tempore eſſe poteſt; quia Dominus non ſolùm temporis, ſed etiam cordis *d* inſpector eſt: ſicut latro unius momenti pœnitentia meruit eſſe in paradiſo in hora ultima confeſſionis.

C. XIII. ¶ *Pœnitentia morientibus non eſt neganda.*

Item Cœleſtinus Papa *ait in epiſt. 2. ad Epiſcopos Galliæ.*

AGnovimus *e* pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum deſideriis annui, qui obitus ſui tempore hoc animæ ſuæ cupiunt remedio ſubveniri. Horremus (fateor) tantæ impietatis aliquem inveniri, ut de Dei bonitate *f* deſperet, quaſi non poſſit ad ſe quovis tempore concurrenti ſuccurrere, & periclitantem ſub onere peccatorum hominem redimere 1, quo ſe expediri deſiderat, & liberari. Quid hoc, rogo, aliud eſt, quàm morienti mortem addere, ejuſque animam ſua crudelitate, ne abſoluta eſſe poſſit, occidere? cùm Deus ad ſubveniendum paratiſſimus, invitans ad pœnitentiam, ſic promittat peccatori inquiens: *g* [In quacunque die converſus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei.] Salutem ergo homini adimit quiſquis mortis tempore ſperatam pœnitentiam denegarit: & deſperet de miſericordia *h* Dei, qui eum ad ſubveniendum morienti ſufficere vel in momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro *i* in cruce præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum unius horæ pœnitentia non juviſſet. Cùm eſſet in pœna, pœnituit, & per unius ſermonis profeſſionem, habitaculum paradiſi Deo promittente promeruit. Vera *k* ergo ad Deum converſio in ultimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda, quàm tempore, Propheta *l* hoc taliter aſſerente, [Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.] Cùm ergo ſit Dominus cordis inſpector, quovis tempore non eſt deneganda pœnitentia poſtulanti, cùm ille ſe obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

1 ¶ Redimere] *Sic etiam eſt in manuſcriptis, & in vetuſtioribus conciliorum editionibus. Verùm in codice canonum impreſſo, & uno manuſcripto, inter decreta Cœleſtini num. 15. legitur,* perdere. *In recentiori autem Colonienſi conciliorum editione, itemq; apud Burch. & Ivonem eſt,* pondere, quo ſe ille expediri deſiderat, liberare.

Cui autem pœnitentia non negatur, nec reconciliatio ſibi deneganda eſt. Inconſulto ergo Epiſcopo pœnitentem Presbyter reconciliare non debet, niſi ultima neceſſitas cogat.

a *Senten. 4. diſt. 20. Bur. l. 18. c. 21. Ivo p. 15. c. 43.* b *Ezech. 18.* c *converſio.] Burchard. & Ivo.* d *Luc. 13.* e *In concil. Triburienſi ſub Arnulpho, c. 31. Rabanus in libro pœn. c. 38. Burchard. l. 8. c. 22. Ivo p. 15. c. 44.* f *al. pietate. In Moguntino ſub Raba. c. 27.* g *Ezech. 33.* h *al. clementia.* i *Luc. 23.* k *Bur. l. 18. c. 1. Ivo p. 15. c. 26.* l *Eſa 30. apud 70.*

C. XIV. ¶ *Inconſulto Epiſcopo pœnitentem Presbyter reconciliare, niſi ultima neceſſitas cogat, non debet.*

Unde in Carthaginenſi *a* concilio 3. *c. 32. legitur.*

PResbyter *b* inconſulto Epiſcopo non reconciliet pœnitentem, niſi abſente Epiſcopo ultima neceſſitas cogat. Cujuſcunque autem pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod univerſam commoverit eccleſiam 1, ante apſidam manus ei imponatur.

1 ¶ Eccleſiam] *Antea erat,* urbem. *Emendatum eſt ex pleriſq; conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticano, Sorienſi regio, & Burchardo, & Ivone. In recentiore autem [illegible]nienſi editione eſt,* quod univerſa eccleſia noverit.

QVÆSTIO VII.

DE *tempore verò ſatisfactionis, an ſit impenendum [illegible]turis,* Theodorus Cantuarienſis Archiepiſcopus *in pœnitentiali ſuo ita diffinit.*

C. I. ¶ *In periculo conſtitutis, pœnitentiæ quantitas non eſt imponenda, ſed innoteſcenda.*

AB infirmis *d* in periculo mortis poſitis per Presbyteros pura inquirenda eſt confeſſio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, [illegible] innoteſcenda, & cum amicorum orationibus, & eleemoſynarum ſtudiis pondus pœnitentiæ ſublevandum, & [illegible] fortè migraverint ne obligati à communione & conſortio veniæ fiant alieni. A quo periculo ſi divinitus [illegible]ptus convaluerit, pœnitentiæ modum à ſacerdote [illegible] impoſitum diligenter obſervet: & ideò ſecundum [illegible]ctoritatem canonicam, ne illis janua pietatis clauda[illegible]tur, orationibus & conſolationibus eccleſiaſticis, [illegible]ctione olei inuncti *f*, ſecundùm ſtatuta ſanctorum [illegible]trum communione viatici reficiantur.

2 pars. *Aliis verò pro qualitate peccati, & præſidentium arbitrio, tempora pœnitentiæ decernenda ſunt.*

C. II. ¶ *Præſidentium arbitrio præfigantur tempora pœnitudinis.*

Unde Leo Papa *epiſt. 57. al. 79. ad [illegible] Epiſcopum, c. 6.*

TEmpora *g* pœnitudinis habita moderatione [illegible] tuenda ſunt tuo judicio, prout converſorum [illegible] perſpexeris eſſe devotos: pariter etiam habens [illegible]nilis intuitum, & periculorum quorumcunque, [illegible] ægritudinis reſpiciens neceſſitates. In quibus ſi [illegible] graviter urgeatur, ut dum adhuc pœnitet, de ſalute [illegible] deſperetur, oportet ei per ſacerdotalem neceſſitatis communionis gratia ſubveniri.

¶ *In epiſtola, & apud Burchard. & Ivonem hac [illegible]*

His verò, de quibus dilectio tua nos credidit [illegible]dos, qui ad iterandum Baptiſmum vel metu [illegible] vel errore traducti, & nunc ſe contra catholicæ fidei [illegible]cramentum egiſſe agnoſcunt, ea cuſtodienda eſt [illegible]ratio, qua in ſocietatem noſtram non niſi per [illegible] remedium, & per impoſitionem Epiſcopalis manus, [illegible]munionis recipiant unitatem: temporis [illegible] habita moderatione tuo conſtituenda judicio, [illegible]ut, &c.

C. III. ¶ *Et qualitas criminis, & contritio pœnitentium in ſatisfactione imponenda à ſacerdote conſideretur.*

a *Et in Afric. 10.* b *Sent. diſt. 20. Burchard. l. [illegible] & 70. Ivo p. 15. c. 4. & 84.* c *al. neceſſitate cogente.* [illegible] *ibid. Bur. l. 18. c. 14. Ivo p. 15. c. 36.* e *al. ſuo confeſſione* [illegible] *animati.* g *Cap. l. 5. c. 66. Poly. l. 3. tit. 10. Bur. l. 4. c. [illegible] c. 242.* h *ſic legunt Burch. & Ivo.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Item Nicolaus Papa.

DE his verò, qui pro criminibus pœnitentiam egerunt *a*, & ad cingulum militiæ revertuntur, conſtat eos contra ſacras regulas agere. Verùm quia crimina non æqualia ſunt, perhibeſque alios horum propter nimiam hebetudinem in deſperationem cecidiſſe, alios ob hoc ad paganos fugiſſe; tibi hoc committimus decernendum, nimirum, quia loca & tempora religionis *b* illius, & modum culpæ, nec non & pœnitentiam, & gemitus hominum ad confeſſionem venientium præſens poſitus inſpicere vales.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Laodicenſi, *c. 2.*

HIs, *c* qui diverſorum peccatorum lapſus incurrunt, & oratione 1, confeſſione, ac pœnitentia malorum ſuorum perfectam converſionem demonſtrant, pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus attribuendum eſt, propter miſericordiam & bonitatem Dei. Qui ergo hujuſmodi ſunt, revocandi, & ad communionem ſunt applicandi.

1 ¶ Orationem] καὶ προσκαρτερεῦντας τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας. *quod Dionyſius vertit, &* perſeverantes in oratione confeſſionis, & pœnitentia: *cujus verſio propius accedit ad verba Græca, etiam in cæteris hujus capitis partibus, quàm priſca: quamvis in hac etiam ſententia conſentit.*

C. V. ¶ *Epiſcopi arbitrio pro qualitate peccati pœnitentiæ tempora distribuantur.*

Item ex concilio Carthaginenſi *d* tertio, *c. 31.*

POenitentibus *e* ſecundùm differentiam peccatorum Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

C. VI. ¶ *Sine perſonarum acceptione imploranti pœnitentia detur.*

Item ex concilio Carthaginenſi 4. *c. 74.*

SAcerdos *f* pœnitentiam imploranti abſque perſonarum *g* acceptatione pœnitentiam ſecundùm leges injungat. Negligentiores verò pœnitentes tardius reconcilientur. Omni autem tempore jejunii manus pœnitentibus à ſacerdotibus imponantur. Diebus *h* autem remiſſionis pœnitentes genua flectant, & mortuos in 1 eccleſiam afferant, & ſepeliant. Die 2 autem Dominico non jejunent. Nam qui Dominico die ſtudioſè jejunat, non creditur eſſe catholicus. Pœnitentes verò, qui leges pœnitentiæ attentè exequuntur, ſi caſu in itinere, vel in mari fuerint mortui, ubi eis ſubveniri non poteſt, memoria eorum & oblationibus, & orationibus commendetur.

1 ¶ In eccleſiam] *In recentiore Colonienſi conciliorum editione legitur,* eccleſiæ afferant. *In antiquioribus verò editionibus, & duobus Vaticanis codicibus ſic habet integer locus,* mortuos eccleſiæ pœnitentes efferant & ſepeliant.

2 ¶ Die autem Dominico] *Pro his uſq; ad vocem,* catholicus, *in can. 46 hæc leguntur.* Qui Dominico die ſtudioſè jejunat, non credatur catholicus.

C. VII. ¶ *Tempus pœnitentiæ pro qualitate peccati impendatur.*

Unde in octava ſynodo *legitur.*

PRo *i* qualitate delicti tempus pœnitentiæ impendatur.

¶ *Videri poteſt ſumptum ex regulis brevioribus B. Baſilii, c. 106. quod ut etiam alibi eſt evenire in iis capitibus, quæ ex octava ſynodo citantur.*

a al. gerunt.] *aliquot manuſc.* b *al. religionis.*] *aliquot. manuſc.* c *Burch. l. 19. c. 41. Ivo p. 15. c. 56.* d *In Afric. c. 10.* e *Bur. l. 19. c. 42. Ivo p. 15. c. 30.* f *Bur. l. 19. c. 35. & 38. Ivo p. 15. c. 6. 7. 12. & 13.* g *al. perſona.* h *ibid. cap. 76. C. 80. C. 81. C. 82. C. 14. C. 73.* i *Smaragdus in regulis B. Benedicti, c. 24.*

C. VIII. ¶ *Tempus & modus pœnitendi delinquentibus, præſidentium imponatur judicio.*

Idem.

HOc ſit in judicio poſitum eorum, qui præſunt, vel quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant, qui delinquunt: quia ætas & eruditio multam haberi facit differentiam pœnæ.

¶ *Caput hoc habetur in libello beati Baſilii de inſtitutis monachorum Ruffino interprete, c. 90. Ibi enim ultima interrogatio eſt hæc.* Qualibus correptionibus uti oportet inter fratres ad emendationem eorum, qui delinquunt? *Reſponſio.* Hoc ſit in judicio poſitum eorum, qui præſunt vel quanto, &c. *Itaq; ex interrogatione & reſponſione confectum eſt hoc caput, ſicut & duo ſequentia, quæ apud eundem Ruffinum leguntur.*

3 pars. *Quo affectu pœnitentem ſuſcipere, & impœnitentem abjicere debeamus,* ex eadem ſynodo *evidenter oſtenditur, cùm dicitur.*

C. IX. ¶ *Intimo charitatis affectu pœnitentem debemus ſuſcipere.*

POenitentem *a* ex corde ita oportet ſuſcipi, ſicut Dominus oſtendit, cùm dicit, quia *b* convocavit amicos ſuos, & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quam perdideram.

¶ *Burchardus & Ivo citant ex dictis Baſilii Epiſcopi, & in regulis illius brevioribus numero 8. eſt ſententia hujus capitis: quod tamen acceptum videtur ex c. 24. ejuſdem libelli de inſtitutis monachorum. Ubi ſecunda interrogatio ſic habet.* Pœnitentes ex corde quomodo debent ſuſcipi, pater? *Reſponſio.* Sicut Dominus oſtendit, cùm dicit, qui convocavit, &c.

C. X. ¶ *Pœnitentes legem Dei diligant, iniquitatem odio habeant.*

Idem.

AFfectum illum in ſe recipiat pœnitens, quem gerebat ille qui dixit: [Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum.] ſed & ea, quæ ſcripta ſunt in ſexto Pſalmo, atque in quamplurimis aliis: ſed & illa, quæ Apoſtolus dixit ad eos, qui ſecundùm Deum contriſtati ſunt. [Quantam, inquit, operatum eſt hoc ipſum in vobis ſollicitudinem, ſed excuſationem, ſed indignationem, ſed æmulationem, ſed vindictam. In omnibus exhibuiſtis vos caſtos 1 eſſe negotio.] Sed & in his ipſis, in quibus deliquit, agens multa contraria & Zachæus fecit.

¶ *Sententia hujus capitis eſt in regulis brevioribus num. 5. Acceptum tamen videtur ex cap. 19. ejuſdem commemorati libelli: in quo hæc eſt interrogatio.* Quomodo quis debet pœnitere in unoquoq; delicto? Affectum illum in ſe recipiens, quem gerebat ille qui dixit, iniquitatem, &c.

1 ¶ Caſtos] *Antea legebatur,* cautos. *emendatum eſt ex libello Ruffini: in vulgata eſt,* incontaminatos, *græcè* ἁγνοὺς.

C. XI. ¶ *Impœnitentes tanquam ethnici habeantur.*

Idem.

ERga eum *c* qui peccata ſua non punit, tales eſſe debemus, ſicut Dominus præcepit, *d* dicens: [ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus:] & ſicut Apoſtolus docuit *e*, dicens: [ſubtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionem, quam tradidimus vobis.]

¶ *Hoc etiam habetur in brevioribus num. 9. In eodem verò libello cap. 24. ultima interrogatio eſt hæc.* Erga eum, qui non pœnitet pro peccato, qualiter eſſe debemus, pater? *Reſponſio.* Sicut præcepit Dominus, dicens; Sit tibi, &c. *Apud Burchardum & Ivonem, qui hoc citant ex dictis Auguſtini, initium ſic habet.* Erga eum, qui non peccato commiſſo non pœnitet, tales, &c. *quod magis convenit*

a *Burch. l. 19. c. 39. Ivo p. 15. c. 55.* b *al. qui.*] *orig.* c *Burch. l. 19. c. 64. Ivo p. 15. c. 78.* d *Matth. 18.* e *2. Theſſ. 3.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

cum prædicta interrogatione, quàm quomodo eſt apud Gratianum.

C. XII. ¶ *Melius eſt errare in miſericordia remittendi, quàm in ſeveritate ulciſcendi.*

Item Ioannes Chryſoſtomus, [*id eſt, auctor operis imperfecti*] *homilia 43. ad c. 23. Matthæi.*

ALligant *a* autem onera gravia & importabilia, &c.] Tales ſunt nunc etiam ſacerdotes, qui omnem juſtitiam populo mandant, & ipſi nec modicè *b* ſervant, videlicet, non ut facientes *c* ſint juſti, ſed ut dicentes appareant juſti. Tales ſunt & qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt: qui dicunt, & non faciunt: & ſic, dum pœna præſentis pœnitentiæ fugitur, contemnitur pœna peccati futura *d*. Sicut enim ſi faſcem ſuper humeros adoleſcentis, quem non poteſt bajulare poſueris, neceſſe habet, ut aut faſcem rejiciat, aut ſub pondus confringatur: ſic & homini, cui grave pondus pœnitentiæ imponis, neceſſe eſt, ut aut pœnitentiam tuam rejiciat, aut ſuſcipiens, dum ſufferre non poteſt, ſcandalizatus amplius peccet. Deinde, etſi erramus modicam pœnitentiam imponentes, nónne melius eſt propter miſericordiam rationem reddere *e*, quàm propter crudelitatem? Vbi enim paterfamiliâs largus eſt, diſpenſator non debet eſſe tenax. Si Deus benignus eſt, ut quid ſacerdos ejus auſterus? Vis apparere 1 ſanctus? circa vitam tuam eſto auſterus, circa alienam benignus.

1 ¶ Vis apparere] *Locupletatus eſt hic locus ex indicata homilia: cùm antea legeretur*, ut quid ſacerdos ejus auſterus vult apparere.

C. XIII. ¶ *Calendarum obſervationes agere non licet.*

Item Martinus Bracarenſis, *c. 74.*

NOn *f* licet iniquas obſervationes agere Calendarum, & otiis vacare gentilibus, neque lauro, aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc obſervatio paganiſmi eſt.

C. XIV. ¶ *Anathema ſit, qui ritum Paganorum, & Calendarum obſervat.*

Vnde Zacharias Papa *in concilio Romano, cap. 9.*

SI *g* quis Calendas Ianuarias, & brumam ritu paganorum colere, vel 1 aliquid plus novi facere propter novum annum, aut menſas cum dapibus vel epulis in domibus præparare, & per vicos & plateas cantiones & choros ducere præſumpſerit, quod magna iniquitas eſt coram Deo, anathema ſit.

¶ *Hoc eſt caput nonum in concilio Romæ à Zacharia habito, quod aſſervatur in Vaticana bibliotheca: & inde nonnulla ſunt emendata & addita. De hac autem ſuperſtitione Bonifacius legatus Germaniæ epiſt. 2. quæ eſt in tomis conciliorum, ad ipſum Zachariam multa ſcribit: cui Zacharias ultima epiſtola reſpondens, mentionem hujus concilii videtur facere his verbis.* Et qui per inſtigationem diaboli iterum pullulabant, à die, qua nos juſſit divina clementia (quamquam immeriti exiſtamus) Apoſtoli vicem gerere, ilicò omnia hæc amputavimus. *Idem prohibetur pluribus in canonibus, qui ſextæ ſynodo aſcribuntur, c. 62. Et multa in hujuſmodi ſuperſtitionem ſcribit Tertull. in libro de Idololatria, & alii graves auctores.*

1 ¶ Vel aliquid plus novi facere propter novum annum.] *Hæc non ſunt in codice iſtius concilii Vaticano.*

C. XV. ¶ *Infirmitatibus hominum incantationes nihil remedii præſtant.*

Item Auguſtinus.

ADmoneant *a* ſacerdotes fideles populos, ut noverint magicas artes, incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedii poſſe conferre: non animalibus languentibus, claudicantibúſve, vel etiam moribundis quidquam mederi: non 1 ligaturas oſſium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodeſſe: ſed hæc eſſe laqueos & inſidias antiqui hoſtis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. Et ſi quis hæc exercuerit, clericus degradetur, laicus anathematizetur.

¶ *Caput hoc Burchardus & Ivo citant ex dictis Auguſtini, apud quem ſimilia reperiuntur in locis allatis ſuprà ead. q. ... mirum. Sed eadem omninò verba præter ultimam clauſulam leguntur in concilio Turonenſi 3. cap. 42. & in adjectis Capitularibus, c. 94.*

1 ¶ Non ligaturas] *Hinc uſq; ad verſ. prodeſſe ſunt addita ex concilio & capitularibus.*

2 ¶ Et ſi quis hæc] *Poſtrema hæc tota clauſula non legitur in concilio, neq; in capitularibus, ſed apud Burch. & Ivonem.*

C. XVII. ¶ *Dies Ægyptiaci, & Ianuarii Calendæ non ſunt obſervandæ.*

Item Auguſtinus.

NOn obſervetis *b* dies, qui dicuntur Ægyptiaci, aut Calendas Ianuarii, in quibus cantilenæ quædam, & comeſſationes, & ad invicem dona donantur, quaſi in principio anni, boni fati augurio, aut aliquos menſes, aut tempora, aut dies, annos, aut lunæ, ſoliſque curſus: quia qui has, & quaſcunque divinationes, aut fata, aut auguria obſervat, aut attendit, aut conſentit obſervantibus, inutiliter, & ſine cauſa, magis ad ſui damnationem quàm ad ſalutem tendit: ſive qui per quoſdam numeros literarum, & Lunæ, & per Pythagoricam necromantiam ægrotantium vitam, vel mortem, vel proſpera, vel adverſa futura inquirunt, ſive qui attendunt ſomnialia ſcripta, & falsò Danielis nomine intitulata, & ſortes, quæ dicuntur Sanctorum Apoſtolorum, & auguria avium, aut aliqua propter domo facienda, aut propter conjugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut phylacteria pro quavis infirmitate ſcripta ſuper homines vel animalia ponunt, præter ſymbolum & orationem Dominicam, aut magicis falſitatibus in *c* grandinariis tempeſtatibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut ſuis domibus introducunt, ut interrogent, ſciant ſe fidem Chriſtianam & baptiſmum prævaricaſſe, & ut paganum, & apoſtatam, id eſt, retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei graviter in æternum incurriſſe: niſi eccleſiaſtica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Dicit enim Apoſtolus. *d* [Sive manducatis, ſive aliquid aliud facitis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, in quo vivimus, movemur, & ſumus.]

¶ *In pleriſq; vetuſtis exemplaribus eſt tantum. Item Polycarpo etiam refertur ſine auctoris nomine.*

C. XVII. ¶ *Grave peccatum eſt dies obſervare, vel menſes, & annos.*

De temporum quoq; obſervationibus ſcribit Auguſtinus in Enchiridio 1 c. 79.

QVis æſtimaret *e*, quàm magnum peccatum ſit dies obſervare, & menſes, & annos, & tempora (ſicut obſervant, qui certis diebus, ſive menſibus, & annis volunt aut nolunt aliquid inchoare, eò quòd ſecundùm vanas doctrinas hominum fauſta vel infauſta exiſtiment tempora,) niſi hujus mali magnitudinem ex timore Apoſtoli penſaremus? qui talibus ait: [Timeo vos, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis] ... *per epiſtolam ad f Galatas, ad c. 4.* ¶ Intelligat 1 ...

a *Matth. 23.* b *modicam.* c *al. faciendo, dicendo.* d *al. futuri.* e *al. dare.* f *Poly. l. 6. tit. 22. Bur. l. 10. c. 15. Ivo p. 11. c. 42. Poly. ibid.* g *Bur. l. 10. c. 16. Ivo p. 11. c. 43.*

a *In Turonenſi 3. c. 42. & in adjectis cap. c. 94. Poly. ibid. ... l. 10. c. 40. Ivo p. 11. c. 65.* b *Poly. l. 6. tit. 12.* c *al. ...* ... *rinth. 10. Act. 17.* e *Beda Gal. 4. Ivo p. 11. c. 19. ...* f *Gal. 4. Beda ibid. Ivo p. 11. c. 15.*

tantum periculum animæ pertinere ſuperſtitioſas temporum obſervationes, ut huic loco ſubjecerit Apoſtolus, [Timeo vos, ne fortè ſine cauſa laboraverim in vobis.] Quod cùm tanta celebritate atque auctoritate per orbem terrarum in eccleſiis legatur, plena ſunt tamen conventicula noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum à mathematicis accipiunt. Iam verò, ne aliquid inchoëtur aut ædificiorum, aut hujuſmodi quorumlibet operum diebus, quos Ægyptiacos vocant, ſæpe etiam nos monere non dubitant.

1 ¶ Intelligat] *B. Auguſtinus explanans ea verba Apoſtoli ad Gal. 4.* Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos: *ipſa tam ad gentiles, quàm ad Iudæos referri poſſe demonſtrat, tum ſubjungit.* Ergo eligat lector, utram volet ſententiam, dummodo intelligat ad tantum, &c.

C. XVIII. ¶ *Sine incantatione herbas vel petras licet habere.*

Item Hieronymus.

DAnonium *a* ſuſtinenti licet petras vel herbas habere ſine incantatione.

¶ *Iunbardus etiam, & Ivo citant ex dictis Hieronymi, ſed Polycarpus auctorem non nominat.*

CAVSA XXVII.

Vidam votum caſtitatis habens deſponſavit ſibi uxorem: illa priori conditioni renuntians, tranſtulit ſe ad alium, & nupſit illi: ille, cui prius deſponſata fuerat, repetit eam.

1 *Hic primum quæritur, an conjugium poſſit eſſe inter voventes.*

2 *Secundo, an liceat ſponſæ à ſponſo recedere, & alii nubere.*

QVÆSTIO I.

Vod voventes matrimonia contrahere non poſſunt, multis auctoritatibus probat.

C. I. ¶ *Excommunicentur viduæ, quæ religioſo habitu nuptias elegerint.*

In concilio namque Carthaginenſi quarto, *cap. ult. ſtatutum invenitur de viduis, quæ profeſſam* b *continentiam prævaricatæ ſunt.*

SIcut bonum *c* eſt caſtitatis præmium, ita & majori obſervantia, & præceptione cuſtodiendum eſt, ut ſi quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis poſitæ, & immatura 1 ætate à viro relictæ, ſe devoverint Domino, & veſte laicali abjecta, ſub teſtimonio Epiſcopi & eccleſiæ in religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad nuptias ſæculares tranſierunt, ſecundùm Apoſtolum damnationem habebunt, quia fidem caſtitatis, quam Domino voverunt, irritam facere auſæ *d* ſunt. Tales ergo perſonæ à Chriſtianorum communione ſequeſtrentur, neque 2 convivio cum Chriſtianis communicent. Nam ſi adulteræ 3 conjuges reatu ſunt viris ſuis obnoxiæ, quantò magis viduæ, quæ religioſitatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, ſi devotionem, quam Deo ſponte, non coactæ obtulerunt, libidinoſa corruperint voluptate, & ad ſecundas nuptias tranſitum fecerint? Quæ etſi violentia irruente ab aliquo oppreſſæ *e* fuerint, ac poſtea delectatione libidinis permanere in conjugio raptori vel violento viro conſenſerint, damnationi ſuperius comprehenſæ teneantur *f* obnoxiæ. De talibus ait Apoſtolus: *g* [Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.]

1 ¶ Immatura] *In variis conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus, & Sorienſi regio legitur,* matura. *Ivo habet* in matura.

2 ¶ Neque convivio] *Sic eſt emendatum ex manuſcriptis Gratiani exemplaribus, expunctis verbis illis,* donec ad bonum, quæ cœperant, revertantur: *quæ ex capite ſequenti videntur huc fuiſſe tranſlata. In conciliorum autem impreſſis & manuſcriptis codicibus, legitur:* Tales ergo perſonæ ſine Chriſtianorum communione maneant, quæ etiam nec in convivio communicent.

3 ¶ Adulteræ] *Sic eſt emendatum ex memoratis conciliorum exemplaribus. Nam antea legebatur:* Nam ſi adulterii conjuges reæ ſunt, ſi ſuis obnoxiæ viris non fuerint, quantò, &c.

C. II. ¶ *De viduis & virginibus, quæ à religionis propoſito diſcedunt.*

Item ex epiſtola Gregorii *miſſa ad Bonifacium.*

VIduas *a* à propoſito diſcedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſulere voluit dilectio tua, frater chariſſime, credo te noſſe à ſancto Paulo, *b* & à multis ſanctis Patribus, niſi convertantur, olim eſſe damnatas. Quas & nos Apoſtolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium, atque à liminibus eccleſiæ arcendas fore cenſemus, uſquequò obediant Epiſcopis ſuis, & ad bonum, quod cœperunt, invitæ, aut voluntariæ revertantur. ¶ De virginibus autem non velatis, ſi deviaverint, à ſanctæ memoriæ prædeceſſore noſtro Papa Innocentio, taliter decretum habemus: [Hæ *c* verò, quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, ſi nupſerint, aliquanto tempore his agenda pœnitentia eſt: quia ſponſio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines ſolent bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolvi; quantò magis iſta pollicitatio, quam cum Deo pepigit, ſolvi ſine vindicta non poterit? &c.] ¶ Si virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur, & à cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem excluduntur, quantò magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris ſapientiæ atque conſilii exiſtunt, virorumque conſortio multoties uſæ ſunt, & habitum religionis aſſumpſerunt, & demum apoſtataverunt, atque ad priorem vomitum ſunt reverſæ, à nobis, & ab omnibus fidelibus à liminibus eccleſiæ, & à cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem ſunt eliminandæ, & carceribus tradendæ, qualiter juxta Apoſtolum *d* Paulum tradentes hujuſmodi hominem Satanæ, ut ſpiritus ejus ſalvus ſit in die Domini? De talibus enim & Dominus per Moyſem loquitur, dicens: *e* [Auferte malum de medio veſtri.] De quibus & per Prophetam ait: *f* [Lætabitur juſtus, cùm viderit vindictam: manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.] De talibus namque, & eorum ſimilibus, atque eiſdem conſentientibus dicitur: *g* [Quia non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, rei ſunt.]

¶ *Sic etiam citant cæteri collectores. Habetur autem & paulò etiam copioſius in capitularibus adjectis, c. 215.*

C. III. ¶ *Tranſire non poſſunt viduæ & virgines poſt religionis propoſitum ad nuptias.*

Item ex decreto Gelaſii Papæ *ad Sicilienſes Epiſcopos miſſo, cap. nono.*

NEque *h* viduas ad nuptias tranſire patimur, quæ in religioſo propoſito diuturna obſervatione permanſerunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas

a Poly. l. 6. tit. 12. Burch. l. 10. c. 50. Ivo p. 11. c. 75. b al. profeſſa. c Burch. l. 8. c. 39. Ivo p. 7. c. 58. & 147. 1. Tim. 5. d al. auſa. e al. præcepta. f al. tenebuntur. g 1. Tim. 5.

a Sent. 4. diſt. 38. Anſelm. l. 11. c. 177. Burch. l. 8. c. 45. Ivo par. 7. cap. 63. Pannorm. l. 3. c. 204. b 1. Tim. 5. c Infrà ead. Hæ verò. d 1. Corinth. 5. e Deut. 13. f Pſal. 57. g Rom. 1. h Poly. l. 4. tit. 35. Burch. l. 8. cap. 46. Ivo pa. 7. c. 64. & 144. Pann. l. 3. c. 203.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN